

આસો માસમાં શાશ્વતી આયંજિત્રની ઓળીની આરાધના પૂર્ણ થઈ ને તરત જ આસન્ન ઉપકારી શ્રીમદાવીરસ્વામી ભગવાનના નિર્વાણકલ્યાણક દિનની ભવ્ય ઉજવણી અંગેની તૈયારીઓ શરૂ થઈ ગઈ. શ્રમણભગવાન મદાવીરસ્વામીના નિર્વાણકલ્યાણકને ૨૫૦૦ વર્ષ પૂર્ણ થતા હોવાથી આ વખતે અપૂર્વ ઉદ્ઘાસથી આરાધના કરવાનો સકલ સંઘમાં ભારે ઉત્સાહ હતો.

ગોપીપુરા માળીકગિયાના ભાઈ-બેને તરફથી આ માટે ભવ્ય મંડપ બાંધવામાં આવ્યો હતો. દીવાળી કલ્યાણ વ્યાખ્યાનો તથા નૂતનવર્ષે પ્રભાતમાં નવસ્મરણ તથા શ્રી ગૌતમસ્વામીના રાસતું વાંચન મંડપમાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં. તથા જ્ઞાનપંગમીની આરાધના પણ આ મંડપમાં થઈ હતી.

પરમ ઉપકારી શ્રી મદાવીરસ્વામી ભગવંતના ૨૫૦૦ માં શ્રી નિર્વાણકલ્યાણક દિનની ભવ્ય ઉજવણી નિમિત્તે નાળાવટમાં આવેલા શ્રી મદાવીરસ્વામી ભગવંતના સમોસરાગુના દોરણગરમાં વહીવટદારોએ પોતાના ખર્ચે ભવ્ય મહોત્સવ ઉજવ્યો. તે નિમિત્તે વિવિધ રચનાઓ પણ કરવામાં આવી હતી. વાઈટ તથા કમાન ગોડવાળી વગેરેનું આકર્ષક ડેકોરેશન કરવામાં આવ્યું હતું. જૈન નેમ જ જૈનેતર હજારો ભાઈ-બેને એ પણ દીવો હતા. બધાં ભૂરિ ભૂરિ પ્રશંસા કરતાં હતાં અને ભગવાન પ્રત્યે ભક્તિભાવ દર્શાવતાં હતાં.

આ જ પ્રસંગને અનુરૂપ શ્રી વૈદ્ય આગમમંદિરમાં પણ મહોત્સવ રાખવામાં આવ્યો હતો. લાઈટની રચના વગેરે દેકે વજન કલ્યાણમાં આવ્યું હતું. સમોસરાગુના વહીવટદારોએ આગમમંદિરથી ભવ્ય અયાચના વરલોડા કાઢવાની આવાજો કરાવી હતી અને દિવાળીને દિવસે અષ્ટોદક વાગે અયાચનાના અર્ચન કરવાના કાઢવામાં આવ્યો હતો. તે શરિરના મુખ્ય મુખ્ય

માર્ગે પર ફરીને અમોઝરણને હોરે દર્શન ચૈત્યવંદનાદિ કરીને આગમંમંદિરે ઉતર્યા હોતો. ઘણે દેકાણે સંઘનું બહુમાન કરવામાં આબુ હંતું આ નિમિત્તે ગરીબોને નાસ્તો આપવામાં આવ્યો હતો તેમ જ છવદયા અંગે છવો ઊડાવવામાં આવ્યા હતા. આ પ્રસંગે ગોપીપુરાના શ્રી મહાવીરસ્વામીના હોરાસરે પણ ઓછવ કરવામાં આવ્યો હતો સંઘમાં જયજયકાર હતો. ઘણે જ ઉદ્વાસ હતો. સમોઝરણના હોરાસરના વહીવટદારોએ ખૂબ ઉદ્વાસપૂર્વક ઉજવણી કરી હતી. તે પ્રસંગનીય છે.

આ પ્રસંગને અનુરૂપ શ્રી આગમોદ્ધારક સ્વસ્થા હસ્તક શ્રી મોતીચંદ કસ્તૂરચંદ ચોકસી સાધુ સાધ્વી વૈયાવચ્ચ ફંડ તરફથી સૂત શહેરમાં ચાતુર્માસ ઝરાજમાન સર્વ મુનિમહારાજો તથા સાધીજી મહારાજોને (જેમની સંખ્યા ૯૧ હતી) કામળી વહોરાવવામાં આવી હતી તેમ જ 'અમણ સગવાન મહાવીર અને હીપાલિકા પર્વત' માહાત્મ્ય નામનું હસ્તક આપવામાં આબુ હંતું.

ચાતુર્માસ પરિવર્તન—કારતક સુદ પૂનમને દિવસે મંગલ પ્રભાતે વાજતે ગાજતે સંઘ સહિત પૂ. મુનિરાજશ્રી ગુણસાગરજી મહારાજ સાહેબ તથા મુનિશ્રી અરુણોદયસાગરજી મહારાજ સાહેબ ગોપીપુરા શ્રી ધર્મનાથજી હોરાસરે જ્યાં શ્રી સિદ્ધાચલજીનો પટ બાંધવામાં આવ્યો હતો ત્યાં પધાર્યા હતા. સકલ સઘ સાથે દર્શન ચૈત્યવંદન કરેલ તથા સિદ્ધાચલજીના હુકા મુકિત ખમામમણાં દેવામાં આવ્યાં હતાં ત્યાંથી સકલ સઘ સાથે પૂ. મુનિશ્રીઓ શ્રી મોતીચંદ હોરાચંદ ઝવેરીના ગોપીપુરા મુખાપચોકના નિવાસસ્થાને ચાતુર્માસપરિવર્તન માટે ધધર્યા હતા. માંગલિક સંભળાવવામાં આબુ હંતું ને

પ્રભાવના વહેંચવામાં આવી હતી. સાંજે પ્રતિક્રમણ કરનારાઓને
કે પાંચાળી પ્રભાવના આપવામાં આવી હતી. ૧

આ ત્રીમાસ દરમિયાન જે આવાં બધાં અનેક ધર્મપ્રભાવનાનાં
કાર્યો ઉત્સાહભરે થયા તથા હવે થશે તે પરમપૂજ્ય
આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી
મહારાજ સાહેબની અદશ્ય પુનિત છાયાને આભારી છે.

સૂરત શહેરમાં થયેલ

શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનના ૪૫૦૦મા નિર્વાણકલ્યાણક
મહોત્સવની ભવ્ય ઉજવણી

નિકમ સંવત ૨૦૩૦ના ચાર્તુમાસ દરમિયાન પરમ પૂજ્ય
આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી
મહારાજના શિષ્યરત્ન પ્રજાર અનુરાગી વૈયાવૃત્યપરાયણ પૂ.
મનિમજ્જી ગુણસાગરજી મહારાજ સાહેબ તથા ચરણ
ભાઈ પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી ચારુણોદયસાગરજી મહારાજ
સાહેબની નિશ્રામાં થયેલા અનેકવિધ પુણ્યકાર્યોમાં ગાહુશી યાદગાર
કાર્યોના શ્રમાણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીના ૪૫૦૦મા
નિર્વાણ કલ્યાણકની ઉજવણી થઈ તે. જે પ્રભુના કલ્યાણકો
કેવલેકતા દેવો પણ આતિ આનંદ અને ઉત્સાહથી ઉજવે છે,
જેમના કલ્યાણકના મંગલમય દિવસો સતત દુઃખમાં મળતા
નહોતેના નાચકો પણ તરીવાર માટે ગુણનો શ્વાસ લે છે,
તેમ અર્ચન્ય કલ્યાણકારી પ્રભુના કલ્યાણકની ઉજવણીનાં અનેક
કાર્યો દેવને શ્રી નંદ તે ધન્ય દિવસની ગદ્ ગતવા તાગ્યો.
તેમ જમ જેમ તે દિવસ નજીક આવતો ગયો તમ તેમ શ્રી
નંદેમ આનંદ અને ઉત્સાહ અનેકગણો વધવા માંડ્યો.

જે પ્રભુના મહારા મહાવીરસ્વામીજીના દાંડસારકે અર્ચના

વહ ૧૧થી કારતક સુદ એકમ સુધી પાંચ દિવસનો મહોત્સવ રાખવામાં આવ્યો હતો. રાજ પ્રભુજીને સુંદર અંગરચના થતી હતી અને દહેરાસરજીને રાશનીથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. તેમજ પ્રભુના નિર્વાણ કલ્યાણક્રમે વરધોડો દહેરાસરજીએ આવતાં શ્રી અંબનું સારના પાણીથી ભાવભીનું સ્વાગત કરવામાં આવ્યું હતું.

ગોપીપુરા શ્રી વર્ધમાન જૈન તામ્રપત્ર આગમ મંદિરે આસો વહ ૧૧થી કા. સુ. ૧ સુધી પાંચ દિવસનો મહોત્સવ રાખવામાં આવ્યો હતો. રાજ પ્રભુજીને ભવ્ય અંગરચના કરવામાં આવતી હતી અને દહેરાસરજીને કલ્પાત્મક રીતે રાશનીથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. આ ઉપરાંત, ગોશભાર્ગના ત્રણ મૂળભૂત અંગો સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્ જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રની ભક્તિ કરવાના શુભ હેતુથી આગમમંદિરમાં દર્શન પઢની ભક્તિ નિમિત્તે રાજ પ્રભુજીને ભવ્ય અંગરચના તથા પૂજા વગેરે કાયકમ રાખવામાં આવ્યો હતો, જ્ઞાનપઢની ભક્તિ નિમિત્તે ‘શ્રમણુ ભગવાન મહાવીર અને દીપાલિકા પર્વનું માહાત્મ્ય’ એ નામના પુસ્તકનું પ્રકાશન કરવામાં આવ્યું અને ચારિત્રપઢની ભક્તિ નિમિત્તે સૂરત શહેરમાં બિરાજતાં હરેક સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંતોને કામળી વહોરાવવાના નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો અને તે મુજબ કારતક સુદ પૂર્ણિમાને દિવસે સૂરતમાં બિરાજતાં ૯૧ ગેટલા સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંતોને કામળી તથા ‘શ્રમણુ ભગવાન મહાવીર અને દીપાલિકા પર્વનું માહાત્મ્ય’નું પુસ્તક વહોરાવી લાભ લેવામાં આવ્યો હતો.

શ્રમણુભગવાન મહાવીર પરમાત્માની દેશનાના પ્રમંગલ સ્મરણ કરાવતું વિશાળકાય સમવસ્ત્રરણુવાળું ભવ્ય જિનમંદિર શ્રી સૂરતના આંગણે નાણાવટમાં

વળી પાલીતાણામાં ૨૫૦૦ લગભગ પ્રતિમાઓને
અંજનશલાકા મહોત્સવ થયેલ. તેમાં ૪૦૦૦૦ માણસોની
હાજરી હતી. અને મહામંગલકારી મહોત્સવના ૧૩ દિવસમાં
પાલીતાણામાં કોઈનું ય મૃત્યુ થયું નહોતું, મસાણ (રમશાન)
બંધ, આજ શાસનનો મહાન પ્રભાવ. આ બધું બન્યું
પૂર્વભવની મહાન પુણ્યાર્થ હોય તોજ બને. બરેબર તેઓશ્રીના
પુણ્યે જ બન્યું છે.

આવી જીવનપર્યંત આગમસાહિત્યસેવા, સંઘસેવા, તીર્થ-
સેવા અને શાસનમાં અનેક ધાર્મિક પ્રસંગો-ઉદાપનો, દ્વીપાઓ,
પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવનાર અને અંત સમયે પંચમકાળમાં અદ્વિતીય
અંતિમ આરાધના કરનાર પૂજ્યપાદ, આગમવાગ્દાતા,
આગમપુરૂષના ઉપદેશક સુગ્રમધાન-સદૃશ મહાપુરુષે પાલી-
તાણામાં વિક્રમ સંવત્ ૧૯૯૯ના મહા વદ રના રોજ આગમ-
મંદિરમાં અનેક મંજ્યક પ્રતિમાઓની અંજનશલાકા અને
મહા વદ પના પ્રતિષ્ઠા તથા સૂરતમાં વિક્રમ સંવત્ ૨૦૦૪ના
મહા સુક ૩ શુક્રવારે શ્રી વહ્નિમાનજેનતાપ્રપત્તાગમમંદિરમાં
મિત્રજમાન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર અને સૂરતમાં
રો. મણુભાઈ દીપાવંદની ધર્મશાળામાં વિક્રમ સંવત્ ૨૦૦૫ના
વ નુમોવમાં પાતાના અંતિમમય વતણી અંતિમ આરાધના માટે
અંતિમસેવામાં ગાળી નામના પ્રથમી સ્વના કળાસ, વિક્રમ
સંવત્ ૨૦૦૬ના વૈશાખ સુદ પાંચમથી પંદર દિવસ અનશન
નિવૃત્તિ પૂર્વક અર્પણદાવન મૌન અવસ્થામાં ગાળી તેમાં જ
વિક્રમ સંવત્ ૨૦૦૬ના વૈશાખ વદ ૫ શનિવારે રો. દા. ૪૬.
૩૨ ને અનુર જ્યેષ્ઠી પાતાના અત્યંત ગદ્યેસર પ્રજાધિપતિ
નમો હિંદની સર્વનુકૂળ વરદાવી દિવસ મહારાજના સ્વમુખે
અર્પણદાવન કરાવવાના નમસ્કાર-મહામંત્રનું સમગ્ર કળા
સંસ્કાર કરાવ્યા.

સં. ૨૦૩૦ ના અષાઢ સુદ ૧૪ (ચૌમાસી ચૌદસ)થી
સં. ૨૦૩૧ ના કારતક સુદ ૬ સુધીની આરાધનાએ

અષ્ટ મહાસિદ્ધિતપ્ત

૯૬ જિનતાં એકાસણાં

દીપક તપ્ત એકાસણાં

શ્રી સિદ્ધાયલ્લની આરાધના

શ્રીપાર્થનાથપ્રભુલ્લની આરાધના

દીવાળી પર્વની આરાધના

સો ઉપરાંત બાલક-બાલિકાઓ તથા જેનોજે દરેક તપશ્ચર્યામાં બાગ લીધો હતો. દરેક પ્રસંગે સારી પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. તપશ્ચર્યા કરનારાઓને લીમડાના ઉપાશ્રયમાં નીચે એકાસણાં કરાવવામાં આવતાં હતાં. જેની બધી મુગ્ધવસ્થા શ્રી દીપચંદ્ર જીવજ્યૈષ્ઠ અવેરીએ કરી હતી. મિદ્ધિતપનાળા પ્રતીબાળેન સુરેશચંદ્રે ખૂબ ઉત્સાહપૂર્વક દરેક કામમાં બાગ લીધો હતો.

શ્રી મિદ્ધિગિરિ મહાતીર્થની રચના

શ્રી સંમનશિખરજી મહાતીર્થની રચના

શ્રી પાવાપુરીની રચના

શ્રી મહાતીર્થસ્વામી બગવંતના પાંચ કલ્યાણક

અંગેની રચનાઓ

શ્રી જ્ઞાનપંથમીની રચના

આ બધી રચનાઓ આંગે પૂજા લેમજ આપણ બધે
જોઈએ તો આપણે આ બધી રચનાઓ કરી હતી. તે

દનીય છે. દરેક રચનાઓની સંમર્દનશક્તિ મોડેથી તૈયારી રીતે જાળકે બેવા આવનારાઓને સચોટ રીતે વતા હતા. જેથી આવનારાઓને દરેક પ્રસંગની સમજ હતી અને તેઓ આનંદ પામીને જતા હતા.

તીર્થંકર શ્રીમદ્દાવીરસ્યામી ભગવંતને નિર્વાણ પામ્યાને ૨૫૦૦ પૂર્ણ થયા તે નિમિત્તે—

૨૫૦૦ સાધિયા

૨૫૦૦ લોગસ્સનો કાઉસમ્મ

૨૫૦૦ ખમાસમંજાં

૨૫૦૦ નવકારવાળી

ઉપરની આરાધના ઉપાશ્રયે આવતાં બેનો તથા ક-ગાલિકાઓએ ઉલ્લાસપૂર્વક કરી હતી. કલ્યાણકોની આગળ સિંહાસનમાં પ્રભુજી પધરાવીને ઝવેરાતની આંગીમાં આવી હતી લાઈટનું આકર્ષક ડેકોરેશન કરવામાં થું હતું.

સ્તવનમાં કહ્યું છે કે “લાખ કોડિ રૂણ પામીએ મધ્યાને રહીએ” તે ધ્યાનમાં રાખીને એક લાખ અખંડ તનો મુંદર સ્વસ્તિક રચવામાં આવ્યો હતો.

આખા ચોમાસા દરમિયાન એકધારાં ધર્મકાર્યો થતાં જ તે પરમપૂજ્ય ધ્યાનસ્થ ગુરુદેવ આગમોદ્ધારકશ્રી નન્દસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની અદૃશ્ય પુનિત છાયાને મારી છે.

ચોમાસાં દરમિયાન થયેલ દરેક કાર્યોમાં દ્રુતીઓએ સારા કાર આપ્યો હતો.

ચાતુર્માસમાં થયેલ આરાધનાની અનુમોદના ચાતુર્માસ થયા છતાં લોકો કરી રહ્યા છે. એ જ સાચી ધર્મપ્રસાવના છે.

ધર્મ છોટ જ છે એમ કેમ ગણવો ?	૬૦
ચક્રવર્તી નરેક જ બન્ય એ વાતનો પરમાર્થ	૬૦
તેનું કારણ ?	૬૧
ધર્મનો મહિમા	૬૧
ધર્મની તાકાત	૬૨
ચારિત્રમાં કઈ બુદ્ધિ રહેવી જોઈએ ?	૬૪
દેવાયુષધનો હેતુ શો ?	૬૪જા
અસાને કરેલ પાપ પણ દુર્ગતિમાં સાથી નાજો છે ?	૬૪ઘ

દશના સાતમી

૭૦ થી ૮૪

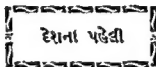
દશના આઠમી

૮૫ થી ૧૦૩

નહીનું નિયમિત કથન	૮૫
માનની સાધન દશા	૮૭
મનવચરના માની અને ગમેડામાં ફરક નથી	૮૮
સાધ્યસિદ્ધિ ન થાય તો તે માન આજ્ઞાન છે	૯૦
સર્વોપધિક માન	૯૨
માન કરના ક્રિયાની અધિકતા	૯૩
માનનનો સદુપયોગ	૯૫
મેલે પારિજ્ઞાનિક કારણ અને અપેક્ષા કારણનાં	
અવતરિયત વર્ણન	૯૬
દેવકિનિ એ આગ વર્ણ	૯૭
સ્વચરનો મેલનના ધ્યેયપૂર્વકનો જોન તરેવાર	૯૮
પરકિય અને અપરકિયનિયમનાં ફરક શો ?	૧૦૦
માનના મેલ વધારના માટે જ્ઞાત્યમીનું બન નથી	૧૦૧
કિન્નરેવર બદ્ધાનજની મૂર્તિના અનિત્ય પ્રભાવ	૧૦૪

જોમોત્યુ પં સમણસ્સ મગ્ગઝો મહાપીરક્ક
ણમો માગમોદારયાણં

આગમધરસૂરિ દેશના સંગ્રહ

યચનાપદ્મનુષ્ઠાનમવિરુદ્ધાચયોદિતમ્ ।

મૈત્ર્યાદિમાયમંયુક્તઃ તદ્દમ્ ॥ ઈતિ કીર્તયતે ॥

શુષ્ક સ્થળાન્ધ એક સરખી માન્યતા

શાસ્ત્રકાર મહારાજ આચાર્ય શ્રીમાન્ હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ આગળ સૂચવી ગયા કે આ જગતમાં મુળદે મુળદે મતિમિંગના અર્થાત્ દરેક દરેક ખોપરીએ ખોપરીએ વિચાર-બેદ, છુદ્ધિબેદ હોઈ શકે છે. પરંતુ સકળ ગતિના જીવોમાં મકળ જીવોના બેદોમાં એક ચીજમાં એ મત નથી. કોઈપણ જીવના બેદમાં, કોઈપણ અવસ્થામાં અર્થાત્ બાલ્યકાળમાં, યુવાવસ્થામાં, વૃદ્ધાવસ્થામાં, કોઈપણ બ્યક્તિમાં આ બેદ નથી, કયો બેદ ? શુષ્ક ન બોધ એ એ ઈચ્છા વગરનો જીવ જ નથી.

હે જિન ! કેવળજ્ઞાન વગર સ્વરૂપથી સૂક્ષ્મ એવા અનંતકાયો જાણી શકાય તેમ નથી. કેવળજ્ઞાની એવા તપાસાથી ત્રસ અને સ્થાવર બધા જીવોને સમાનપણે મનુષ્યો જાણે છે.

સુખની માન્યતાના સમાન ભાવને જણાવતાં જેઓ કહેતા હતા તે શ્લોકમાં આ રીતે કલિકાળ ભગવાન હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજીને સુધારો કરવાની જરૂર પડી તે બીના આપણે આગળ વિચાર્યું. જુઓ, એક પંડિતે શિષ્યને ક્રીધું કે બેટા પઢિયે ‘માતૃવત્ પરદારેષુ.’ આ સૂત્ર સાથે શિષ્યને લણાવી ક્રીધું કે બીજી સ્ત્રીઓ પ્રત્યે માતાની જેમ વર્તાવ રાખવો. તે શિષ્ય તે સૂત્ર શીખીને માતાની સાથે લાડ-ગેલ કરનારો પુત્ર બીજી સ્ત્રીઓ સાથે તેવો વર્તાવ કરવા ગયો અને માર ખાધો. પંડિતજીએ ક્રીધું કે આ સૂત્રથી ખાસ સમજનેકા ભૂલ ગયા. જૈસી માતા પ્રત્યે વિકારી દ્રષ્ટિ થતી નથી વંસા વર્તાવ પરસ્ત્રીઓ પ્રત્યે રાખવો. દ્વસરે દિન દ્વસરા સૂત્ર શીખવાયા. બેટા પઢિયે ‘પરદ્રવ્યેષુ લોબવત્.’ પરધનમાં ઢેકા જૈસી બુદ્ધિ રખના. આ સૂત્ર શીખીને શરાફની હુકાને ચઢ્યો અને રૂપીઆ-પેસાની ઢગલીઓ રસ્તા ઉપર ફેંકવા લાગ્યો. હુકાનના માણસોએ મળીને ખૂબ માર માર્યો. ગુરૂજીએ ક્રીધું, ‘સૂત્રભાવ યદ્ નર્હી હૈ, કિન્તુ માટી ઢેકા ઉપર લોભદ્રષ્ટિ હોતી નહિ હૈ, વંસા વર્તાવ દ્વસરા ધન દેખાવર રખના.’ ત્રીસરે દિન આત્મચત્ સર્વ મૂતેષુ યદ્ સૂત્ર શીખવાયા. પોતાના આત્માની જેમ બીજાને ગણવો. પોતે જમ્યો દોય તેા બીજાને જમોલો વાળવો. પોતે ધનવાન હોય તેા ફોંકને ધનવાન ગણવો, પોતે વિદ્વાન હોય તેા બીજાને વિદ્વાન ગણવો. આ સૂત્રથી અનર્થ થતો દેખીને કલિકાળ નર્મજ શ્લોક રચના કરી બાવાર્થને બંધબેસતો કર્યો શું

આત્મમાધર્મી હીન એવા તેઓ, છતાં અનંતા છે એવું પ્રમાણ-
મંત્રેન જાણતા નથી, તેથી તેઓ કહે છે કે જ્યોત્સના મોદમાં જલને
ફેંકે જલન પાને છે આ પ્રમાણે તેવા બીજાઓને નહિ જ છે,
અતઃ જ, પાત્તવિક સંસારથી મોદા નથી.

મુખારો કયો? દરેક વાતમાં આ સૂત્રનો શબ્દાર્થ લેવો નહિ. પણ મુખદુઃખ પ્રિયાપ્રિયે જો વાક્યને જોડીને 'આત્મવત્ સ્વ' મૂળે 'ને વિચારવાથી સૂત્રનો ભાવાર્થ સાર્થક થશે મુખ મને વધારું છે તેવું દરેકને વધારું છે. દુઃખ મને ગમતું નથી તેમ જગતને દુઃખ અગપામણું છે. આ ઉપરથી જગતના હવ માત્રને મુખ પ્રિયકારી છે અને દુઃખ અપ્રિયકારી છે.

દરેક સ્થળે સરવાળા બાદબાકી એક સરખા ગણો.

મારા આત્માને જેવું મુખ વધારું છે તેવું જ બીજા આત્માને વધારું છે. હવ માત્રને મુખ વધારું છે અને દુઃખ અગપામણું છે. ચોપડામાં જમા બાજુમાં અને ઉધાર બાજુમાં સરવાળા, બાદબાકી, ગુણકાર, ભાગાકાર કરવા પડે તો એક સરખી રીતે કરે. શાહુકારને એવું કોઈપણ સ્થળ નથી કે જમાની અને ઉધારની રકમના સરવાળા ગુદી રીતે કરવા, કારણ કે ગુદી રીતે કરે તો બેઈમાન. તેવી રીતે વમાશ હવને મુખી માનો છે તે જ રીતિએ બીજાના હવને હવ જ માનના નથી. કાળીઆ જોડે ધોળીઓ બાધ્યે તો 'સાન નહિ પણ વાન' આવે. તેવી રીતે તમને કોઈ પૂછે કે તમે કોણ? તો તમે કહેશો કે અમે કોન? કોણ પૂછશે કે હવ કહેવાય કોને? તમે કહેશો કે હાલે ચાલે તે હવ. મું થયું? તમે ત્રસ હવેને હવ માન્યા અને સ્થાવર હવેની અર્થાત્ પૃથ્વી અપ તેડે વાડે વનસ્પતિ હવની કિંમત હવપણી બૂલી ગયા. કારણ કે મિથ્યાદશનીના સમાગમમાં તેનો રંગ તમને લાગી ગયો. અર્થાત્ મિથ્યાત્વીઓ સાથે બેસવું, બેઠવું, બોલવું-ચાલવું થયું તેથી આ પાશ લાગી ગયો. આ ઉપરથી

ચિત્તનું પાપના બધર્માં મહું જગ દોષ છે. જ્યારે શુદ્ધ મદા જેટલે પ્રદાવાળું ચિત્ત દર્મેશ્વર શુદ્ધ માર્ગમાં પ્રવર્તે છે.

મને દુઃખ થાય તે છકાયના જીવોને થાય આ સરવાળો મગજમાંથી ખસી ગયો. આ તો અમારા સોનાના ભાવ ૨૪ રૂપિયા તોલાનો અને તમારા સોનાનો તોલા એકનો ભાવ એક આને તોલો ગણ્યો. સોનાનો ભાવ મારા તારા ઉપર ચોક્કસીને ત્યાં ન હોય. તેવી રીતે મારા જીવને સુખ નેઈએ, દુઃખ થવું ન નેઈએ અને ખીન્ન જીવો છેદાય, લેદાય, રંધાય, દબાય તો આપણને અરેકાર નહિં. સમજવું નેઈએ કે આપણા આત્મા જેવી કિંમત જગતના જીવ માત્રની ગણી નથી. વ્યાપારની દરેક લેવડદેવડમાં સરવાળા બાદબાકી ગુણાકાનાદિ સરખા હોય તો ઈમાનદારી. કશ તાપ છેદથી ઉત્તીર્ણ થયેલા સોનાની કિંમત એક સરખી. તેવી રીતે ચેતનાવંત જીવ માન્યો અંટલે સુખ દુઃખનો વ્યવહાર પણ એક સરખો જ હોવો નેઈએ.

(નકાશના પ્રતિબંધવાળી ચીજોનો સંગ્રહ

ચેતનાવંત જીવ માનીને સુખ દુઃખનો વ્યવહાર પોતાના આત્માની જેમ કરવો. પરંતુ સુખ કહેવું કેને ? અર્થાત્ જગત્ કેવા સુખને સ્વાદ્ય છે ?, સમાધાનમાં (૧) દુઃખ વગરનું (૨) મજ્યા પછી ચાલ્યું જાય નહિ તેવું અને (૩) સંપૂર્ણ (મજ્યા પછી ઇચ્છા થાય જ નહિ). જુઓ જીવ માત્રને સુખની પ્રાપ્તિ છે અને દુઃખની અપ્રીતિ છે. છતાં આટલો દીર્ઘકાળ મુખ્ય બોગજનું લવે શ્રેષ્ઠ મહિના દુઃખ આવે તો સાકું એવી ઇચ્છા કેઈ કરતું નથી. આટલા વર્ષ પછી દુઃખ આવે એવી ઇચ્છા માત્ર થતી જ નથી. લવે વિચારે કંચન, કામિની, કાયા

બીજાઓ જ કાયને જાળવતા નથી તો તેના વધનો ત્યાગ કેવી રીતે કરવો તેના-જ કાયના વધના-અભાવથી સમુદૃષ્ટાના વાર્તામાં આ રીતે તેઓ પોતાની સારી માટે પ્રવેશ પામે ?

અને કુટુંબ આ ચાર સાધનોથી મુખી છું એમ માનવા-
મનાવવા તેવાર થાઓ છે, અને ત્રણ વિશેષણવાળું મુખ
મેજરવા મથો છે પરંતુ મુખના અર્ધાને ખગર નથી કે આ
સાધન દ્વારાએ મુખ મગરો કે દુઃખ દોષક્રિયાં કરશે. જે સાધનો
દ્વારા મુખી થવા મથો છે તે દુઃખથી ભરપૂર છે, મગ્યા પછી
મૂકવા પડશે. જમનીમાં સ્થાવર જંગમ મિલકતો વધારનારા
ચંદુરીઓને ખબર નહોતી કે હીલ્લરની મત્તાના અમતમાં
બધું મૂકીને જવું પડશે જમની છાત્રીને જતી વખત બધું
મૂકવું પડશે એવું ચંદુરીઓ જાણતા હોત તો સ્થાવર જંગમ
મિલકત વધારત નહિ. અમલ ચંદુરીઓ ફમાઈ ગયા પરંતુ
તમે જાણી જોઈને કેમ ફસાઓ છો? કારણ કે નિકાચના
સુલજડ પ્રતિબંધવાળા પ્રદેશમાં જન્મ્યા છો છતાં જાણી જોઈને
નિકાચના પ્રતિબંધવાળી સ્ત્રીએ તે સેમી કરવા પામત કેમ
બન્યા છો?

પ્રતિબંધ વગરની સ્ત્રીજ પુણ્ય-નસીબ, ધર્મ

આસ્તિક અને નાસ્તિકો ત્રણે પુણ્ય-પાપ, સ્વર્ગ-મોક્ષ
વિગેરે પદાર્થમાં મતભેદ છે, પણ 'મેજબુ' એ મૂકવા મારે
છે' એ સિદ્ધાન્તમાં મતભેદ નથી. આપણી દશાનો વિચાર કરો
કે આ જન્મમાં આ સ્થિતિએ રહ્યા છીએ કે જવાના અવસરે
બધું મૂકીને જવાનું છે મૂકવા અવસરે જીનશરતીએ મૂકવું
પડશે જે પદાર્થોના આકરામાં આકરો પ્રતિબંધ હોય ત્યારે
પરદેશી ચલણની કિંમત વધે છે. જે દેશના રાજ્ય મહારાજાઓને

સ્ત્રી સદિત થઅને પામેલા એવા બીજાઓના સુભગપણની
જુદીયી (સારા દેરણે) ધર્મ કેવી રીતે હોય તેની કુલુદિ બ્લત
યર્ષ છે એટલે સદી જુદિવાળા આવડો પણ એઓના વતમાં અંચર્થી
પણ દિત માને નહિ.

માલીક થવું એ બયંકર હરામખોરી છે. તારા બાપે રાત દિવસ મહેનત કરી પેટે પાટા બાંધી લાખ ભેગા કર્યા. હવે તે લાખનો તું માલીક થયો તે હરામખોર ખરો કે નહિ? તું કહી શકે છે કે ભવાન્તરમાં પુણ્ય કરી મહેનત કરી છે, તો પુણ્ય માનવું પડયું. અને ન માને તો તારી હરામખોરી સાબીત થાય છે. પિતાની પ્રાર્થનાથી, માતાના મનોરથથી કે તારી ઇચ્છાથી તું આ કુળમાં આવ્યો નથી, માતાની કુશિમાં રહ્યો નથી. રાખનાર નસીબ કે પુણ્ય વગર આવી શકાતું નથી અને તેથી જ પિતા-માતા અને પુત્ર તરીકે તું એ ત્રણ જાણ પોતપોતાના પુણ્યની વિચારણા તારા જન્મ વળતે કરે છે. પુણ્ય અને પાપ નહિ માને તો લાકડે માંકડું વળગી ગયું માનવું પડશે. એક પુત્રને જન્મતાંની સાથે કરોડોનો વારસો, સંપત્તિ કુટુંબીઓ અને લોકની ખમા ખમા અને વાહવાહ વરસાના મળે છે. જ્યારે ગામમાં બીજા જન્મ પામનારા પુત્રને વારસામાં દેવું, કલેશ કંકાશ અને વેચઝેર મળે છે. આ બંને બાજુ વિચારતાં એ નક્કી થાય છે કે પુણ્ય-પાપ વગર જન્મની વ્યવસ્થાનું સ્પષ્ટીકરણ થતું જ નથી.

આધર્મિક ચતાં શીખો

પુણ્ય-પાપ માનવું નથી, નસીબ માનવું નથી, ધર્મ ન મને નથી, ધર્મ ફરનારાને નોડવા છે એવાઓ પાપ ધર્મ ન કરે છતાં ધર્મ કંઈકરવે છે. જુઓ એક સંદેશીઓને

જન્મનાં જન્મું અમલ માર્ગનાં કિપદેવકેલી કૈાળી અનિવર્ય નરે જન્મ અનિવર્ય અવિકાર કરવું નથી. વળા અવિકાર મૂલે વહે નામકૂલ ન હોઈ મારગ નહીં છે, જ્યારે અસામાનના કિપદેવકેલી મારગનાં જન્મનાં જન્મું અમલ માર્ગનાં કિપદેવકેલી કૈાળી અનિવર્ય નરે જન્મ અનિવર્ય અવિકાર કરવું નથી.

કરનારા પ્રધાનોને પણ તાજને વફાદાર રહેવાના સોગંદ લેવાની જરૂર પડે છે, તો જૈનશાસનને વફાદાર રહેવાની પૂર્ણ પ્રતિજ્ઞા હોવી જ જોઈએ. વફાદારી વગર સાધર્મિકપણું શોભતું નથી. ખીજા દર્શનકારોના દેવોએ પૂર્વભવમાં ધર્મ કર્યો નથી. જે ભવમાં દેવ બન્યા તે ભવમાં કર્યો નથી, છતાં ધર્મ જગત સન્મુખ કેમ કહે છે? તો કહેવું પડશે કે જગતમાં ધર્મ એ કિંમતી મનાયો છે તેથી કહેવો પડે છે.

સભામાંથી એક ભાઈએ પુછ્યું કે ખીજા દર્શનમાં પણ ધર્મના આચરણો દેખાય છે. ચોછા વત્તા રૂપે દેખાય છે તો પછી તે મહાપુરુષો જરા કે નહિ? સમાધાનમાં સમજવું કે ધર્મની કિંમત ગણીને કે આત્મકલ્યાણને માટે આજના કહેવાતા મહાપુરુષો કંઈ સહન કરતા નથી. કોઈ નાત-જાત માટે, કોઈ હેશ માટે, કોઈ માનેલ રિત્તિમિત્તિ માટે સહન કરે છે તે ધર્મ કહેવાય જ નહિ. કારણ કે દુનિયાના દેખાવ પૂરતા ધર્મ જોવાયો છે. જૈનેશ્વરે દુનિયાના દેખાણથી દેવ-ગુરુ-ધર્મને માને છે પણ તેના વચનોમાં વિચાર અને વર્તનમાં કમરો પગરો વિપયક્રમાયાદિ નજરે ચડે છે. ખ્રિસ્તિય શંકેતશાસ્ત્રમાં કોઈપણ હોદ્દા ઉપર આવનારને પ્રથમ તાજની વફાદારીની સોગંદવિધિ કરવી પડે છે. તેવી રીતે જૈનશાસનના સાધર્મિક પદે સ્થિત થનારને શાસન-દેવ-ગુરુ-ધર્મને વફાદાર રહેવું જ પડે. વફાદારીમાં આવનારને ધર્મ આચારમાં છે કે વિચારમાં? વિચારયુક્ત ધર્મ કેવો હોય? અને આચાર-યુક્ત ધર્મ કેવો હોય? તે અંગે વર્તમાન.

દા.ત. નનનના નામ માટે છે, ગ્રીક ઇન્ડિયના નિવેદ માટે ન. નામ નામે નામે છે અને સંકેતશાસના નામ માટે ભાવ જણે છે.

ફળપ્રાપ્તિ કરનારના કથનના હિમાને ફળનું સ્વરૂપ કહેવું તથા દેખાડવું હોય તે ગુદી વાળ છે, પરંતુ સ્વયમેવ અખતરો કરી, કદ વેડીને ફળ મેળવ્યું હોય તેવાઓ ફળનું સ્વરૂપ કહે અને દેખાડે તે અદ્વિતીય અપૂર્વ વાળ છે અપૂર્વ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ પ્રાપ્ત થયા છતાં સંયમ વગર સાધ્ય સિદ્ધિ અને માધ્ય સિદ્ધિના વધામજા સેકંડો કોસ દૂર છે. આ પ્રસંગમાં પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટાન્ત રૂપ તીર્થકંદો છે. તેથી અપૂર્વ સાધનજ્ઞાનના પ્રગળ પ્રભાવે કેવળજ્ઞાન રૂપ અપૂર્વ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ.

શબ્દ પ્રીતિ અને પદાર્થ પ્રીતિ

જનનમાં શબ્દપ્રીતિ તરફ દોડનારા સેકંડો છે. પરંતુ પદાર્થપ્રીતિ તરફ ધમ્મનારા તદ્દન અદ્ય સ્વપ્નામાં છે. શબ્દ-પ્રીતિ અને પદાર્થ-પ્રીતિનો ફરક સ્પષ્ટજ્ઞાની જરૂર છે. સંપ શબ્દ ઓનેગમે છે. 'તમારા ઘરમાં સંપ છે?' એ સાંભળવો સાદો લાગે છે. પરંતુ સંપ ટકે કેમ? તેનું સ્વરૂપ સમજ્યા નથી. અર્થાત્ સંપ રૂપ પદાર્થ સમજ્યા નથી. સંપ શબ્દની પ્રીતિવાળો સંપ આવે કેમ અને સંપ કુસપમાં ન પડતાય તેની ફિકર કરતો નથી. પરંતુ સંપને મુરશિન સાચવવા માટે સંપના ત્રણ પાયા સ્પષ્ટજ્ઞાની જરૂર છે. ૧. શુનો કરવો નહિ, ૨. શુનાની ગાંઠ બાંધવી નહિ, ૩. શુનેગાર ઉપર ઉપકાર કરવાનો અવશર આવે તો વકવો નહિ. અર્થાત્ બીજી રીતિએ સમજીએ તો બીજાની કમુરમાં આવવું નહિ. એટલે કમુર કરવી નહિ, કમુરની માફ એટલે કમુરની ગાંઠ બાંધવી નહિ અને શુના રૂપ

જિનનામકર્મના બંધથી તીર્થસ્થાપના સુધીની ક્રિયા હોય છ આત્મ, છે કે તે તીર્થસ્થાપનાની ક્રિયા ખારે હાથે ખાટે થઈ જે કામગીરી આ તીર્થની પ્રાપ્તિથી કુ મોક્ષમાં જઈ.

થતા આશ્રવની ગભરામણ નથી. ‘અચરે અચરે રામ’ યોલનાર પોપટને રામની મૂર્તિ ઉપર વિદ્યા કરતાં અરેકાર નથી, તેવી રીતે આશ્રવના ભેદ યોલનાર અને ગણાવનારને આશ્રવની ભયંકરતા અને જવાબદારી, જોખમદારી સમજવાની જરૂર છે. અને તેથી સમજણના અભાવમાં અરેકાર આવતા નથી. નિશાળે ભણનાર નિશાળીઆને હિસાબ ગણતાં આવડે છે પરંતુ હિસાબની લેવડદેવડમાં જોખમદારી જવાબદારી સમજ્યો જ નથી. તેવી રીતે આશ્રવ સંવરના ભેદો યોલનાર સમજનારને નિશાળીઆ જેવી હાલત ન થોભે. પ્રકરણ કુર્મચિન્થાદિ ભણનારને પદાર્થની પ્રીતિ થાય ત્યારે આત્માની જવાબદારી અને જોખમદારી સમજે છે. અને જો સમજ આવે ત્યારે આત્મપરિણતિ જ્ઞાન થાય. જેનકુળમાં જન્મેલો આત્મા ઉપાશ્રયમાં જ અને દેરામાં જ આણુજ (બીજા ભાનું) બાંધતો નથી. માટે આશ્રવની હેયતાનો અને સંવરની ઉપાદેયતાનો વિચાર ચોવીસે કલાક કર્યા કરે. બજતમાં કાઈનિય (નાણાની બીડ) આવે ત્યારે ધન્યજીતદાર પાપારી ગભરાય છે તેવી રીતે આત્માની હાલત હાલ ચોવીસે કલાક કાઈનિય જેવી છે માટે દુર્ગતિથી ડરનારા જીવે જરૂર ગભરાવા જેવું છે.

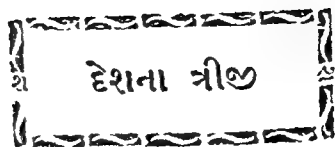
વિષય પ્રતિભાસાદિ ત્રણ ભેદ

આ દિવચ્છી ક્ષણરૂપ પરિણામ પામના ત્રણ ભેદો જાણવાય છે. એક વિષયમાં જ્ઞાનના ત્રણ ભેદોમાં ૧. વિષય પ્રતિભાસ,

જે કાંઈ એક વાત પડિતોયો તમે કેમ પૂછ્યો છો ? કારણ કે મને અદ્વૈત-કર્તવ્ય નાચ્યો તે મોક્ષ છે. સત્યરૂપને મુખાનુસાર અદ્વૈત એક વસ્તુ છે. અને તેથી જ તે જિન ! તેઓ તમારી પૂછવાની અર્થમાં કંઈ અને અનર્થમાં કંઈનથી અદિન જ પૂછવને વેચાય છે.

૨. આત્મપરિણતિ અને ત્રીજું તત્ત્વ સંવેદન જ્ઞાન જણાવે છે આ સ્થળે સાંભળનારને શંકા થાય કે મતિ શ્રુત અવધિ મન:- પથંચ અને કેવળજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાન છે અને તેના ૫૧ ભેદો છે તે પૈકી કોઈપણ ભેદ ઉપરમાં આવતો નથી તો તે ભેદ કયાથી જાણ્યા ? આ શંકાના સમાધાનમાં સમજવું કે પાથે આવરણ ખસવાથી પ્રગટ થતા—ઉત્પન્ન થતા એ પાંચ ભેદો છે. અને તે પાંચનો વિસ્તારથી સ્વરૂપ ૫૧ ભેદ છે. જ્યારે આ ત્રણ ભેદો પરિણતિના છે. અને બ્યાખ્યાનાદિ શ્રવણ કર્યા પછી ફળરૂપે પરિણામ પામતાં આ ત્રણ ભેદ છે. શ્રવણ કરતાં પદાર્થની ઓળખાણ થાય પણ હેય ઉપાદેયના નિર્ણયરૂપ સુધારો ન થાય તે વિષયપ્રતિભાસ જ્ઞાન, પદાર્થની ઓળખ સાથે તે પદાર્થ આત્માને કેટલો હિતકર અને કેટલો હાનિકર છે એ વિચારણા સાથે આત્મ સાથે વહેંચણ કરે તે આત્મપરિણતિ જ્ઞાન અને ત્રીજા તત્ત્વસંવેદનમાં હેય ઉપાદેયના નિશ્ચયપૂર્વક યથાશક્તિ પ્રવર્તન હોય છે. પ્રથમ વિષય પ્રતિભાસમા હેય-ઉપાદેયની વિચારણા વગર માત્ર પદાર્થની ઓળખ, બીજા આત્મપરિણતિ જ્ઞાનમાં વર્તન વગર હેય ઉપાદેયની વિચારણા રૂપ પરિણતિ અને ત્રીજા તત્ત્વસંવેદનમાં હેય ઉપાદેયના નિશ્ચયપૂર્વક પ્રવર્તન હોય તો તત્ત્વસંવેદન સમજવું. આ ત્રણ ભેદમાં પ્રથમ ભેદ અને બીજા ભેદને અંગે સુક્તિયુક્ત શંકા સમાધાન દાખલા-દૃષ્ટાંતપૂર્વક સમજી ગયા. હવે ત્રીજા ભેદમાં પ્રવર્તનશીલ થયેલા આત્માઓ કાર્યસિદ્ધિમાં કઈ રીતે આગળ વધે તે અંગે વર્તમાન.

અનાદિ કાળથી હું ભવસમુદયા રહેલો. જ્યાંજ સમાન તમારું વચન મેં મારે ન હોય તો હા ! જેનું વર્ણન થઈ શકે નહિ એના કેઈ અવસ્થાને

શ્રોત ઇન્દ્રિયની લક્ષણતા

શાસ્ત્રકાર મહારાજ શ્રીમાન્ શાંતિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ બ્રહ્મ પ્રાણીઓના ઉપકારને માટે ધર્મસ્તન પ્રકરણની રચના કરતાં થકાં શ્રાવકને લાયક ૨૧ શુભ તેનું સ્વરૂપ અને તે તે સ્વરૂપને યથાર્થ પ્રતિમાર્જન કરનારા દ્રણોત્તરારા સમગ્ર અધિકાર આગળ જાણાવી ગયા છે. તેથી શ્રવણ અને જ્ઞાનભૂમિકા એ બે ભૂમિકા સહેજે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે એ આપણે સમજી ગયા. સંજ્ઞી પાંચેન્દ્રિય મનુષ્ય શ્રોત લઘ્વિવાળો હોય અને એકેન્દ્રિય, બેઘ્વિય, તેઘ્વિય અને ચઉરેન્દ્રિય શ્રોતલઘ્વિ વગરના હોય છે, તેમ સંજ્ઞી હોય અને શ્રોતલઘ્વિ વગરનો હોય તેનું બની શકતું નથી. મનની શક્તિ શ્રોત મળ્યા પછી જ મળવાવાળી બીજી છે. તેથી સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞીના ભેદે પાંચેન્દ્રિયમાં જ પાડવામાં આવે છે. એકેન્દ્રિય, બેઘ્વિય તેઘ્વિય અને ચઉરેન્દ્રિયમાં સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞીના ભેદ પાડવામાં આવતા નથી. કારણ જેને સંજ્ઞીવાળું પ્રાપ્ત થાય તેને પાંચ ઈન્દ્રિયની શક્તિ હોય છે. એ જ યાત્રા આપણે પર્યાપ્તિને અંગે વિચારીએ અને પ્રાણીનો અંગે વિચારીએ તો સમજાય તેવી છે. મનની પર્યાપ્તિ સમગ્ર ઈન્દ્રિયની પર્યાપ્તિ પછી જ છે. આથી જે જે સંજ્ઞી અને પાંચેન્દ્રિય થયા તે

જે આ પ્રજા બચાવવાનું બચાવવાનું રહ્યા કરે છે આનો કાકય
જે આ પ્રજા બચાવવાનું બચાવવાનું રહ્યા કરે છે આનો કાકય
જે આ પ્રજા બચાવવાનું બચાવવાનું રહ્યા કરે છે આનો કાકય

સર્વને શ્રોત્ર ઇન્દ્રિયની લબ્ધિ જરૂર હોય. જો શ્રોત્રની લબ્ધિ છે. તો શ્રોત્રની શક્તિ જળરજ્જન હોય છે. ચારે ઇન્દ્રિયો માત્ર અપ્ત-સ્પર્શી પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે. અપ્તસ્પર્શી પુદ્ગલ ત્રિવાયના સ્પર્શ, રસ, ગંધ કે રૂપને સ્પર્શન, રસન, ઘ્રાણ અને ચક્ષુ ઇન્દ્રિયો લઈ શકતા નથી. અઉસ્પર્શીમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ રહેલા છે. પણ ઇન્દ્રિયો અપ્તસ્પર્શીપણે પરિણમાવે અને ગ્રહણ કરે છે. અપ્તસ્પર્શીપણે પુદ્ગલો ન પરિણમ્યા હોય તેવાના રસ, ગંધ, રૂપ. સ્પર્શને જ્ઞાની તાકાત નથી. ચારે ઇન્દ્રિયો અપ્તસ્પર્શી વિષયોને લે છે, ત્યારે શ્રોત્ર અઉસ્પર્શી પુદ્ગલોને લે છે. અઉસ્પર્શી પુદ્ગલો જે છે તે ગ્રહણ કરવાની તાકાત માત્ર શ્રોત્ર ઇન્દ્રિયની છે. તેજસથી આગળના બધા પુદ્ગલો અઉસ્પર્શી છે, તો શ્રોત્ર ઇન્દ્રિયની એટલી નિપુણતા છે. તેનો ક્ષયોપશમ એટલો જળરજ્જન છે કે જેથી અઉક્ષરસી પુદ્ગલોને વિષયતામાં લઈ શકે છે; પરંતુ તેટલી નિપુણતા ચક્ષુ આદિ ચાર ઇન્દ્રિયોની નથી. તત્ત્વાર્થમાં ઉભય અવધારણુ લઈએ છીએ. કવિણઃ પુદ્ગલાઃ એ સૂત્રમા ઉભયાવધારણુ લેવાય છે. રૂપી જ પુદ્ગલો છે ને પુદ્ગલો રૂપી જ છે. માટે રૂપી પુદ્ગલો જ છે. ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાયમાં રૂપ નથી. રૂપ પુદ્ગલાસ્તિકાયમાં જ છે. એક પણ પુદ્ગલ રૂપાદિ વગરનું નથી. રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ વગરનું કોઈ પુદ્ગલ જગતભરમાં નથી. ઉભય અવધારણુ યથુ. આથી જે શબ્દના પુદ્ગલો રૂપ, રસ, ગંધ સ્પર્શ વગરના નથી પણ રસ આઠ નહિ પણ ચાર હોય તો અઉક્ષરસીમાં

હે જિન! તમારો જ્ઞાતમા સંસારસમુદગાથી જીવોને તાત્કાલી ભાવના વડે ધણા જન્મથી ભાવિત છે તે જાપે અન્તઃકર્મના પ્રગટ કર્યું. તેથી જ સમસ્ત જન્મના ઉદાર માટે તમે તીર્થને પ્રગટ કર્યું-સ્થાપ્યું.

રહેલા રસ, ગંધ, રૂપ, શબ્દને રસના દ્રાણાદિ ઇન્દ્રિયો ક્ષરણી શકતી નથી. તેથી રૂપી પુદ્ગલો એક પ્રદેશે અનંતા લાગેલા છે છતાં તે પુદ્ગલો ચઉક્ષરણી હોવાથી તેનું રૂપ, રસ, ગંધ કે સ્પર્શ તે કોઈ ઇન્દ્રિયના વિષયમાં આવતા નથી. કર્મ પુદ્ગલોમાં રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ છે છતાં ચક્ષુ, દ્રાણ, શ્રોત્ર સ્પર્શ પારખી શકતી નથી કારણ કે ચઉક્ષરણીને ગ્રહણ કરવા માટે ચાર ઇન્દ્રિયો જરૂર છે.

ભાષાની અપેક્ષાએ આર્યવિભાગ

ધોત્ર ઇન્દ્રિય ભાષાવર્ગણના ચઉક્ષરણી પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે. ધોત્રઇન્દ્રિયનું નિષ્કળપણું છે, તેથી આર્યો અને મ્લેચ્છો તેના વિભાગ ભાષાને અંગે રાખ્યા છે. વ્યાકરણકારોએ મ્લેચ્છ શબ્દ નમણવામાં મારી-જતરીમાં નથી રાખ્યો પરંતુ ‘અવ્યક્ત ભાષા’ અર્થાત અવ્યક્ત બોલવું તેમાં છે. મ્લેચ્છો અવ્યક્ત બોલનારા તેથી અવ્યક્ત બોલવામાં આર્યોનો વિભાગ. વ્યક્ત ભાષાવાળા તે જ આર્યો. આ વાત લક્ષમાં લેશે ત્યારે ભાષા સંબંધી આર્યની વ્યાખ્યા આપનાં સાદી પચીસશ્લોકના વિભાગ કરી છે. જે દર્શનમાં આર્યનો વિભાગ સમ્યક્ત્વની અપેક્ષાએ હતો. એટલું જ નહિ પણ જ્ઞાનની અપેક્ષાએ, ચારિત્રની અપેક્ષાએ જે વિભાગો હતા તેમ ભાષાના અંગે પણ વિભાગો હતા. માગધી, પ્રાકૃતી ક્ષિપ્ર પ્રવર્તે છે તે ભાષા આર્યો માટેની છે. અને તેથી જ આર્યોનો અંગે મ્લેચ્છોના વિભાગ પાડ્યો છે. ભાષાની અપેક્ષાએ જ્યાં જ્યાં આર્યો માનવી ભાષા પ્રવર્તે ત્યાં ત્યાં ભાષા રૂપે આર્યોનાં. આપણ

૨. ધોત્ર : નવારી વાણી સંબંધીને આખા સંસાર એ રંગભૂમિ ને નવા છે. કર્મનંતરકલી આગાયા અને પ્રાણીઓ તેના રંગભૂમિ ને નવા નવા બદલ કરે છે.

લોકો માગધીને અંગે ચક્રર ખાય છે. કહે છે કે મગધ દેશની ભાષા તે માગધી. પણ માગધીભાષા બોલનારા માગધો એટલે રાજના મંગળ પાઠકો. જિજ્ઞાસુ બોલનારા, રાજના ઇતિહાસ રાખનારા, તેમની જે ભાષા તે માગધી. માગધો તેની ભાષા તે માગધી-અર્થ માગધી, જે સમગ્ર આડા પચીસ દેશની તે માગધી.

જગદ્ગુરુ કોણ થઈ શકે ?

તે ભાષા આર્યની હોવાથી તીર્થ કરની દેશના અર્થ માગધીમા પ્રવર્તતી હતી, તેથી તેમને જગદ્ગુરુ થવાનો હક છે. હું નેમચંદ્રભાઈનો માસ્તર પણ તેની ભાષા હું ન સમજું, તે મારી ભાષા ન સમજે, તો માસ્તર કયા રૂપના ? જગતની સામાન્ય ભાષા જે ન સમજી શકે તે જગતગુરુ કેવી રીતે બની શકે ? સંસ્કૃત ભાષામાં બોલનારા, ઉપદેશ આપનારા, શાસ્ત્રકથન કરનારા. તે વિદ્વાનના ગુરુ, તે જગતના ગુરુ નહિ. કેટલાક વિદ્વાન સિવાય બીજાઓની ભાષા સમજે નહિ તો તે જગતગુરુ કેમ બનવાના ? અહીં જગતગુરુપણું એવી ચીજ છે કે જે તિર્થ એ પછ પાતાની ભાષામાં તેમનાં વચનો સમજે છે, મનિર મગધદ્ ગિર'. જિનેશ્વરની વાળી દેવતા દેવનાર્થ ભાષા તરીકે, મનુષ્યો મનુષ્યની ભાષા તરીકે, અનાર્યો અનાર્યોની ભાષા તરીકે, તિર્થ એ તિર્થ એની ભાષા તરીકે, તીર્થ કરનું વકતવ્ય તમામ સમજે છે. બધાને સમજવામાં આવી શકે તેવી ભાષા ન બોલે તો બધાનો ગુરુ કેવી રીતે બની શકે ? કુતરીને પણ જગત ગુરુ નામ પાડીએ ને તે કહી બોલાવીએ તો તે આવે છે. જગતને તત્ત્વનો ઉપદેશ દીધા વગર જગતનું ગુરુપણું

હે જિન ! કર્મસમૂહ તમારે આધીન નથી તેમ જ અવિધ્યમ આધીન મરી પણ નહિ તેથી તે કર્મસમૂહને આવડે અટકાવનાર અને હાથ કરનાર ઉદ્યોગ-ઉદ્યમ તમે કહો.

આવી શકતું નથી અત્યારે તો વાતવાતમાં જેને તેને જગત-
ગુરુ પદની વ્યવસ્થા કરીએ છીએ. જગતગુરુ કોણ બની શકે ?
જગતને તત્ત્વના ઉપદેશ આપી શકે તે જગતની ભાષામાં તત્ત્વ
સમજાવે તે. હવે જગતની ભાષા તપાસીએ. તીર્થંકરને અતિશયથી
ચાહે તે હોય પણ ગણધર વિગેરે અતિશયવાળા નથી. ગણધરે
અતિશયવાળા નથી તો તેમને જગતની ભાષામાં રચના કરવી પડે
નેથી તીર્થંકરને જગતની ભાષામાં સમજાણ પડે તેમ જોડવું
પડે છે. ૧૮ દેશી ભાષામાં મિશ્રિત હોય તે અર્ધભાગધી, અઠાર
દેશની ભાષા સમજવાવાળા તે બધાને અર્ધભાગધી ભાષાએ
સમજાય. ૧૮ દેશ જરાજર સમજી શકે તે અર્ધભાગધી ભાષા.

દેવતાની ભાષા પણ અર્ધભાગધી

દેવતાની ભાષા તે સંસ્કૃત ભાષા છે અને તેને ગીર્વાણ ભાષા
કહેવાય છે. તે કદાચ સહિત જૂઠું છે. દેવતાની આરાધના બાળ,
કુમાર, વૃદ્ધ કરવાનો હક છે. દેવતાઓ તુષ્ટ થાય તો બાળ,
કુમાર, વૃદ્ધ બધા ઉપર તુષ્ટમાન થાય છે. દેવતાને તુષ્ટમાન
થવાનું બધા પર હોય તેમ જ દેવતાને મનુષ્ય સાથે વ્યવહાર હોય
તો મનુષ્યની સામાન્ય ભાષા તે જ દેવતાની ભાષા જોઈશે.
તદ્વિનર દેવતા આવ્યો અને જોડ્યો કે વૃણુચ વર્મ. છોકરાઓએ
ગી માગણી કરવી ? છોકરો સમજવાનો શું ? પંડિત ને વિદ્યાર્થી
બંને સાથે મુસાફરી ગયા છે. પંડિત કૂવામાં લપસી પડ્યા.
ન્યાયે વિદ્યાર્થીએ જૂમ પાડી કે—ઘાવત ઘાવત લોકાઃ । મમ
મૂઠ્ઠ કૂપે પતિતઃ । આમાં શું થવાનું ? જેમ વિદ્યાર્થીએ કરેલું

તે જિન ! જન્મ-જરા-મરણના વાંચ રૂપ સંસારમાં છૂટો પીપાસ
જે મનુષ્યની વાળી તેઓને તે વાંચથી અનન્ય રૂપ એવી વાળી
કરી તેમને આજીવું ન પડે તેમ મુકાને છે

ધાવત આ વાક્ય કેવળ તેના મોંમાં રહ્યું પણ મુરુને જણાવનાર ન થયું. તેમ બાળ, વૃદ્ધ, યવાન, સ્ત્રી પુરુષને જધાને દેવતાનો સ્નેહ ઈષ્ટ હોય તો તે જધાની બાધા, તે દેવતાની બાધા માનવી પડે માટે આર્યો અને દેવો કષ્ટ બાધા બોલનારા હોય છે

સ્વાભાવિક પ્રાપ્ત થતી બે ભૂમિકાઓ

ઔત્રણદ્રિયની નિપુણતા હોવાથી ચતુરપર્યા પુરુષોને અદ્વજ કરી શકે છે. આર્યો પોતપોતાની ભાષામાં બોલે છે તેમ જ બે ભૂમિકા અવજ અને જ્ઞાનભૂમિ પ્રાપ્ત થવી મુશ્કેલ નથી ભાષાવર્ગોના પુરુષો એવી શક્તિવાળા છે કે જેટલા સ્વરૂપે હોય તે સ્વરૂપે બીજાને પણ ભાવિત કરી શકે છે. મમશ્રેણિએ રહેલો શુદ્ધ સ્વરૂપે સાંભળે, બીજી શ્રેણિએ રહેલા શુદ્ધ સ્વરૂપે સંભળે નહિ. જેટલું મો પહોળું થાય તેટલી અમશ્રેણિ મિથ્ર લે છે. કેટલાક કાઢેલા અને કેટલાક પરિણમેલા, બે ભેગા મગી લેવામાં આવે છે ધર્મના અધિકારીઓ અગર ધર્મનો પ્રતિબોધ દેનારા તે સ્થાનની પ્રચલિત ભાષા બોલે અને ભાષાના પુરુષો ભાવુક હોવાથી તે ઔત્રણી નિપુણતા હોવાથી અવજ અને જ્ઞાન એ બે ભૂમિકા સહેજે પ્રાપ્ત થાય તેમા નવાઈ નથી મુશ્કેલી અવજ ને જ્ઞાનમાં નથી.

વિજ્ઞાન ભૂમિનો નિર્ણય

મુશ્કેલી વિજ્ઞાન ભૂમિકાની પ્રાપ્તિમાં છે. મોક્ષવિષયક જુદી તે જ સમ્યગ્જ્ઞાન. જૈન દર્શનકાર સમ્યક્ત્વ સહિતની સમજ કહે છે. મોક્ષે ધીઃ જ્ઞાન મોક્ષવિષયક જે જુદી તેનું જ નામ જ્ઞાન.

ધર્મના જથ્થે વખતે કરેલો વિચાર બલિષ્ઠતા સારા માટે છે, ઉદયની વખતે તો એક જ માર્ગ છે જે જનું વેદનું-મોક્ષવતુ. બીજો કાર્ષ માર્ગ નથી.

અન્યત્ર વિજ્ઞાન, ક્યાં શિલ્પશાસ્ત્ર વિષયક જે બુદ્ધિ તે વિજ્ઞાન. આમ કોષકારોએ શિલ્પનં શાસ્ત્રના જ્ઞાનને વિજ્ઞાન કહ્યું છે. જે કોષકારોએ શિલ્પ એટલે કારીગરી તેને વિજ્ઞાન કહેવું છે, તેવું કદ વિજ્ઞાન આદીં લેવાનું નથી. આદીં શ્રવણ પછી જ્ઞાનભૂમિમાં કહી ગયા છીએ. આદીં વિજ્ઞાન કયું લેવું ? જે વિજ્ઞાન લેવું છે તે જ મુશ્કેલીનું છે. હેય-ઉપાદેયના નિશ્ચયવાણું જે જ્ઞાન તે વિજ્ઞાન. તેથી જ કહે છે કે ૨૧ ગુણનું સ્વરૂપ દષ્ટાંત સાંભળી શ્રવણ ને જ્ઞાન એ બે સહેજે પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે. તે ક્યા રૂપે જણાવે છે આદીં અધિકાર ધર્મનો છે. ૨૧ ગુણ ધર્મની લાયકાત માટે કહ્યા છે. આ શ્રવણ ને જ્ઞાન ધર્મને અંગે ગાણાવ્યું. જ્ઞાન ધર્મને અંગે થયું તો ત્રીજું વિજ્ઞાન ધર્મને અંગે કરવાની જરૂર છે. તેથી આ ગ્રંથનું નામ ધર્મરત્ન. આથી ધર્મરત્નને અર્થી થવો જોઈએ.

મુખ્યાર્થ લક્ષ્યાર્થના ફરક સમજો.

એમાં કાલે જે વાત લક્ષ્યાર્થની કહી ગયા છીએ રત્ન શબ્દ મુખ્યાર્થને તેમ જ લક્ષ્યાર્થને પકડે છે. આ બે અર્થ સમજો. તાપી નદીને કાંઠે એક ઝૂંપડી હોય. તમાં બાંધા મંદિર હોય તે કરતાં કરતાં તમારે ત્યાં આવ્યો. બાવાજી ક્યાં મંદિર છે ? તે કોઈ કે તાપીમાં. તાપી શબ્દનો મુખ્ય અર્થ તાપીના પ્રવાહ. પ્રવાહમાં નો રહેતા નથી, મુખ્યાર્થનો બાધ આવ્યો ત્યાં મુખ્યાર્થનો બાધ હોય ત્યાં લક્ષ્યાર્થ કરવી પડે. તાપી શબ્દથી તાપી નદી ન લેતાં તાપીના કાંઠો લેવો પડ્યો એ ત્યાં મુદ્દાએ ? મુખ્ય

મુદ્દાને ભેલી કરતાં કમુખી નાંખતાં, વાવતાં વિચાર કરતાં મેલ તો નહિવત્તનાં માન માટે માય. જ્યાં પછીથી ક્યા વખતે આવેલ વિચાર કરે. વિચારક-વક્ત્રો છે.

હોયપણું અને નહીં લઈએ પણ અહીં રત્નને અંગે જડપણાનો ડૂળવાપણાનો ગુણ નહીં લઈએ તો કયો ગુણ લેવો છે ? મોંઢાનો અને અંદ્રનો સમધર્મ સૌમ્યતા છે, તેમ ધર્મનો અને રત્નનો સમધર્મ કયો ? કારણ સમધર્મ કિંમતીપણું છે. રત્નનું કિંમતીપણું તેમ.

ધર્મરત્નની લક્ષ્યાર્થ વ્યાખ્યામાં સુઝવાણુ

ધર્મનું કિંમતીપણું, ખરેખર એ દશા થઈ. રત્ન જે ઉપમાન તે અધિક કિંમતી, ધર્મ ઉપગેય તે ઓછું કિંમતી. ગંદ્ર વમારે સૌમ્યતાવાળો, મુળ ઓછી સૌમ્યતાવાળું કિંમતીપણાને અંગે મરગની મુળ ઊડી ગઈ અર્થાત્ ઓછી કિંમત ગણી. જે શ્રાવકને પણ જેર જોડા ભાવના ભાવનાની તે કહેવાનો વખત ન હતો. કેટલાક શ્રાવકને પાછલી રાત્રે નિદ્રા ઊડી જાય તો નથી ઊઠતું, અને નથી ઉઠાતું તેવે વખતે ભાવનામાં પ્રવેશ કરે છે અને સાધુપણું ક્યારે લઈશ તેની ભાવના ભાવે છે.

અસતઃ સંગઃ જીર્ણવાસો મલ્લકિલ્લકલ્લેવરઃ ।

મજ્જા માધુકર્મી મુનિઃ મુનિચર્યાં કદાચરે ॥ ૧ ॥

આ શ્લોકના ભાવાર્થને શ્રાવક શું ગણે ? આ લગવાટ કાઢવા માટે આ મંત્રબળ લગવાટ કાઢવા માટે મેં ત્યાં સંગ તેમ આ લગવાટ કાઢવા માટે વિચારે કે આ લગવાટ બધો ઊંડો રંગ, મૂર્તિ, પૂરેલાં, કૂટેલાં, વચ્ચોવાળો શાક, બલો તેવાં કપડાં જેવાં, પણ શરીરનો સ્વચ્છ રાખવું ને ? નાદવામાં ધર્મ છે તેમ જાણવું માને છે. તો મૂળ માટે નાદીએ પીએ ને ધર્મ

આ જે દસ વખતે મજ્જાકમળની મેં ત્યાં ક્રમવાચ થયા તેથી ને
- - - - - કમળને મેં ક્રમવાચ દર્શાવે મજ્જા આપ

નિર્જરા કરાવનાર ધર્મ છે. આથી ત્યાગી પુરુષોને અંગે લક્ષ્યાર્થ લેવો પડે. પરિગ્રહવાળા માટે વાચ્યાર્થ ગુખ્યાર્થ લેવો પડે. આથી ધર્મ રતનાર્થી ગૃહસ્થોને અંગે મુખ્યાર્થવાળો. સાધુ માટે લક્ષ્યાર્થ કરવો પડે. ચિંતામણી રત્ન હોય તેનું કાચમાં પ્રતિબિંબ પડી શકે છે ને જાણી શકે છે, જોઈ શકે છે. પણ કંઈ પાકે નહિ. તેમ ધર્મરત્નને જાણે કે ગુઓ તેથી કંઈ વળે નહિ, માટે ધર્મરત્નનો અર્થી હોવો જોઈએ. હવે તેનો અર્થી કેાણ તે વિષે શાસ્ત્રકાર જે જતાવશે તે અધિકાર અંગે વર્તમાન.

• રહેલી જ લક્ષ્યમાં પોતાનું સ્વરૂપ
! રક્ત બોલે હા ! શુદ્ધ ધર્મને

દેશના ચોથી

મોટા ભાગે શિર ઝુકાવનારા

શાસ્ત્રકાર મહારાજ કલિકાળસર્વજ્ઞ શ્રીમાન્ હેમચંદ્રાચાર્ય મહારાજ ભવ્ય પ્રાણીઓના ઉપકારને માટે ભગવાન મહાવીર મહારાજે ઉચિતપાલ રાજા પાસે અંત્ય સમયે જે દેશના જાણીતી તે જાણાવતાં કરમાવે છે કે આ જગતમાં ફરક છતાં ઇચ્છાની પાછળ રમી રહ્યો છે. એકેન્દ્રિયથી માંડીને પંચેન્દ્રિય કોઈપણ જીવ માટે આપણે વિચારીએ તો તે જીવો ઇચ્છાની પાછળ ઘસારાઈ રહ્યા છે. એટલા જ કારણથી શાસ્ત્રકારોએ મોહગર્ભિત દુઃખ ને જ્ઞાનગર્ભિત દુઃખ જાણીને ત્રણ પ્રકારના વૈરાગ્ય જાણાવતાં જ્ઞાનગર્ભિતનું એ લક્ષણ રાખ્યું કે ઇચ્છાથી નિરમણું તે જ્ઞાનગર્ભિત. કારણ કે સામાન્ય રીતે ગાંધે તો નાનું છોકરું હોય, યુવાન કે વૃદ્ધ હોય, આદે સ્ત્રી કે પુરુષ હોય, મનુષ્ય હોય કે જનવર હોય, પોતાને જેની ઇચ્છા થાય તેની તરફ તે હોડે છે. કીંમતીપણું કે મામુલીપણું એ પણ ઇચ્છાનાં વિષય ન થાય ત્યાં સુધી વિચારાય છે. એક જગતમાં પોતા તરફથી થયેા હોય અને પાણીની જગતમાં કિંમત નથી પણ જેને એટું મળે છે પણ એવી કિંમત જાણવા છતાં ત્યાં તરફથી થાય પાણીની ઇચ્છાવાળો થાય તે વખતે કોઈ તેને

ખીંચતો નથી અને મરુઓ સ્ત્રી અને ધનમાં લાંમેશાં મન-
આસક્ત થાય છે તેઓ ખીંચતો જીવને પવિત્ર ધર્મ કવી રીતે કહે!
આમાં ન ફરકે.

જીવ શબ્દને બદલે નામી શબ્દનો વપરાશ

આધીન થઈ એવી સ્થિતિમાં આવી ગયા કે કર્મરાશીને ચુકાદો આપે તે કળૂલ કરવો પડે. તેથી સંસારના ઉપર હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ નામી કહે છે. નમવાવાળા નામી. શિર ઝુકાવે. કેમ? તો કે નામ શબ્દ નમ્ ધાતુ ઉપર બને છે. નમ્ પ્રહત્ત્વે નમ્ ધાતુ નમવા ઉપર છે. આ જીવ કર્મ હુકમ આગળ હાજી હાજી કરનારો છે. મુલક કબજે તે લોકો દે'દે.' એમ આ જીવે કર્મના શુભામી ખત ઉપર કરે કરી લીધી. પછી રૂવે કે હસે, નાચે કે કૂદે પણ કર્મનો દસ્તાવેજ પૂરો ન થાય ત્યાં સુધી છટકી શકે નહિ. માટે આ જીવ મૂળમાં જેમ સ્વભાવે વાંદરો ચંચળ હોય, તેમાં કરડે વીંછી વાંદરાને વીંછી કરડે તો નળિયાં ભાંગવામાં કેટલું બાકી રાખે? મૂળમાં જીવ અનાદિ કાળથી સ્વભાવ એવો છે કે કર્મની આગળ ઝુકાવી દેવું. જે રસ્તે કર્મ લઈ જાય તે રસ્તે જ જન્મ જન્મ પામ્યા તે કર્મ આગળ ઝૂકીને આપણી ઇચ્છાથી. એટલે માટે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્યવાળાના મુખમાં હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી જીવ શબ્દ ન મૂકતાં નામિનઃ શબ્દ મૂક્યો. ચેતનાની મુખ્ય કરતાં સંસારી જીવોની મુખ્યતા કર્મરાજના હુકમ તરફ ઝુકવામાં રહેલી છે. ચેતનાની મુખ્યતા હોય તો પોતાના વિનાશિત શામાં છે તે પોતે વિચારી શકે છે પણ સંસાર જીવો ચેતનાવાળા છતાં પણ પોતાની ચેતનાને ગોળ કરનાર કેવળ કર્મના હુકમને મુખ્ય કરનારા છે. તેથી જીવ ના ન કહેતાં નામીના કર્મરાજના હુકમ તરફ નમી રહેલા કર્મ

૧. જિવના તરફને જજાવનાર તમારું એક જ વચન તરતમપણ વાગવું કહે છે. એક વચનજાનીએ સંસારથી બિદાર-પાર કરનાર છે. જન્મને બીજા અવસ્થાજાનીએ સંસારના પાટનારા બને છે

જને આવ્યા છે. સામાન્ય નિયમ છે કે કમજે આવેલું રાજ્ય.
 ઈશ મુલક હોય અને પછી લોકો ટેટે કરે તેમાં વળે નહિ.
 ઈમ સંસારી જીવો કમજે બંધાયેલો છે.

ઈચ્છાની ગુણામીમાં ગુંગળાયેલું જગત

કમજેના કમળમાં આવ્યા છે એમ યથા પછી કરી ચેતના ગુણને
 ક્ષીણે કદી સાવચેત થાય તો તેનો અવાજ થતો નથી. કમજે બંધા-
 એલા કમજેના હુકમ તરફ જુકેલા એવા છતાં પણ જો પોતે એની
 જડ સમજે તો બચી શકે તેમ છે. કમજે બંધાવવામાં હુકમ
 આગળ શિર જુકાવવું પડે છે તેમાં જડ કમજે ફરિશદ્દમૂગીશરજી
 ધ્યાનમાં શખ્તોમાં કહે છે કે પૌદ્ગલિક પદાર્થોની ઇચ્છા કમજેના
 બંધનને પરિણામ આગળ શિર જુકાવવામાં જડ તરીકે છે. બાદ
 પુદ્ગલોની ઇચ્છા પર કાંબૂ મૂકી શકે, તેવી ઇચ્છા થાય અને તે
 બંધ કરી દે તો કમજેના બંધનથી છૂટી શકે ને હુકમ આગળ
 શિર જુકાવવું ન પડે. આ શાસ્ત્રકારની મર્યાદા આપણી મર્યાદા
 કમજેની ઇચ્છાની ગુણામી. આજ તો અમુક ખાવાની અમુક
 પીવાની જોવાની ઇચ્છા થઈ છે વિચારો, આ શું છે? ઇચ્છાની
 આધીનતા કમજેમાં અને સંસારમાં દરેક સમજવો હોય તો આ
 જગો પર છે. સંસાર એટલે ઇચ્છાનો અમલ કરવો.
 કમજે એટલે ઇચ્છા પર કાપ મેલવો. આપણમાં ભાગ્ય-
 શાળી એવા છે કે ભાઈમાળા ઉપવાસ કરું પણ ખાવાની
 ઇચ્છા થાય છે, મન નથી રોકાતું કહો, આ કમજે કરનારનાં
 લક્ષણ? ઇચ્છા રોકવા વગર કમજે કહેરાતો નથી અને કમજે

દે જીવ! જનનમાં આ અવસ્થા છે, જે સર્વની સાક્ષીએ
 પદેપદે કરેલું કમજે ભોગવું જોઈએ. અહિં તાતુ કાઈ પણ રક્ષણ
 કરનાર નથી.

આવતો પણ નથી. ધર્મશાસ્ત્રની જડ એ કે જે ઇચ્છા થાય તે રોકો. ઇચ્છાને દમવા માંગો તો દમી શકો છો. જેની ઇચ્છા થાય તે અઠવાડિયું ન જ કરવી, દહીં ખાવું છે એમ ઇચ્છા થઈ તો પખવાડિયું ન ખાવું. આપણે તો ઇચ્છાના એવા ગુલામ થઈ ગયા છીએ કે એની વિરુદ્ધ કહેનારો ગાંડો. ઇચ્છા પૂરી કરનારા ડાહ્યા-હિતૈષી. ચાલુ ક્રિયામાં દહીંના પરિણામ દેખો છો કે નહિ? છતાં બંધ કરવાનું કહે છે કે નહિ? જમનાર અને ટોળી કરનારને તે નથી ગમતું. જ્યારે એક કર્મક્ષય માટે આરાધના કરવા કટિબદ્ધ થએલા જેઓએ ઘરની મમતા આરાધના ખાતર જેમણે છોડી છે તેવાને ઇચ્છાની પાછળ જોશાવાનું થાય તો પછી જે છૂટા જેને માથે ધૂંસરી નથી તો તેની તો વાત જ શી? આ તો વ્રત પૌષધની ધૂંસરીવાળા છે તેવા ઇચ્છાની પાછળ પ્રવર્તનારા થાય તો બહાર છૂટાવાળા તેમને ઇચ્છા પાછળ કેટલું પ્રવર્તવાનું થાય? માટે ઇચ્છા ઉપર કાળૂ આ જ વાત પૂઞ ભણાવવામાં ગોઠો છો. 'ઇચ્છારોપે મંવરી, પરિણતિ સમતાયોગે' ઇચ્છા રોકો તે જ સંવર. ઇચ્છાનું રોધ ઉપર સંવરની સ્થિતિ. તેથી કર્મરાજના હુકમ આગળ જુકવાનું કારણ દોય તો બીજું કંઈ કારણ નથી. એક જ કારણ છે બાહ્ય પદાર્થની ઇચ્છાઓ. માટે શાસ્ત્રકારોએ કહ્યું કે બાહ્ય પદાર્થ વિષયક જે ઇચ્છાઓ-જે પ્રયત્નો, અડચણોનો નાશ પદાર્થ મેળવવા તે મેળવવાથી થતો આનંદ, તેનો ઉપલેખ બધા કર્મ બંધાવનારા ને શિર જુકાવનારા છે.

આ દુઃખદ મુદ્રાથી મુક્ત એવું ને જિન! તમારું વચન જગ ને જગ તો જે સ્થિતિ અથવા સંસ્થિતિ આપનાં મોક્ષ પ્રાપ્તિ ને તરફ ને મેલવાનિતે કેવળ માનવ અર્થાત્ એકાંત સ્થિતિ-અન્યથા ને મેલવાનિતે થઈ શકે નહિ.

જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય અને દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનાં
તફાવત અને સ્વરૂપ

તેથી જ્ઞાનગર્ભિતનું લક્ષણ એક જ રાખ્યું. જાણ પદાર્થની
ધૃષ્ટા તેના ત્યાગ માટે જે તૈયારી તે જ્ઞાનગર્ભિત
વૈરાગ્ય. પૌદ્ગલિક ધૃષ્ટાથી જગત બંધાર્થ ગયું છે. કર્મરાજની
આમળ શિર નખાંવી રહ્યું છે તેવી જાણ ધૃષ્ટા છોડવી તે જ
જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય. દુઃખગર્ભિત, મોહગર્ભિત, જ્ઞાનગર્ભિત
વૈરાગ્ય: આ ત્રણ શબ્દો અર્થાને ભાલમ છે. પણ એના ઉપયોગો
વિચિત્ર રીતિએ થાય છે અગર જોલતાં જોલતાં મિથ્યાત્વમાં
જાય છે. દુઃખગર્ભિત કેને કહે છે કે જેને સંસારી અવસ્થામાં
દુઃખ હોય-માખાખ બાઈ કોઈનું. પણ દુઃખ હોય તેયો
વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લે તો દુઃખગર્ભિત કહી શકાય છે.
વિચારજો, દુઃખગર્ભિત હોય તો યુગરચકવર્તીએ ૬૦ હજાર
પુત્ર મરણ પામ્યા પછી દીક્ષા લીધી છે તો તે મોટામાં મોટો
દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્ય સગર ચકવર્તીને. સનતકુમારને ફંવાડે
ફંવાડે ફોમ, સાતસે રાગ એકી સાથે. એવાએ વૈરાગ્ય લીધો તે
મોટાં દુઃખગર્ભિતમાં સુખડાયેલા મળવા પડશે. સંસારમાં
દુઃખની અવસ્થા દેખી વૈરાગ્ય આવે તે દુઃખગર્ભિત નથી.
પૌદ્ગલિક ધૃષ્ટાથી આ શુભ રખડે છે, ચારે ગતિમાં રખડે છે
તે વિચારનારો. દુઃખગર્ભિત જ થવાનો. દુઃખગર્ભિત કેને
કહેવાય તે સુમળે તો જ મિથ્યાત્વથી બચશે. શોઓના શબ્દ
જોડો. અને તમે મિથ્યાત્વમાં બાંધો, છો. દુઃખગર્ભિત કેને
ગણાય ? નાના બચ્ચાને તમે બધું ખાવાનું, આપ્યું. બધું
ખાવાની ધૃષ્ટા કેને ગણાય ? નાના બચ્ચાને તમે બધું ખાવાનું

દેશના સંશ્લેષ તારે માટે વેદનું તથા અપાત્રું એમ બે

આપ્યું, બધું ખાવાની ઇચ્છા છે પણ જોર માગ્યું. ઉધરસ
 હોવાથી જોર ન આપ્યું એટલે થાળને લાત મારી. કયા કારણથી
 થાળને લાત મારી છે ? થાળ પર અરુચિ નથી. માત્ર જોર ન
 મળ્યું તેનું રીત્તામણું છે. જેમ બચ્ચાને આ જાને છે તેમ
 દુનિયાદારીમાં વિધવા થએલીએ શણગાર છોડ્યા, તે ઉપરથી
 મન હઠાવ્યું. શણગાર નકામા સમજી મન હઠાવ્યું નથી. ધણીની
 ઉપર રાગ, એ રાગ ન ચાલ્યો ન ટક્યો માટે આ નહિ. એમાં
 પણ દુઃખગર્ભિતપણું ક્યાં સુધી ? બ્યાંસુધી શીલ મર્યાદામાં ન
 જાય. છત્રપતિ ગયા, હવે શણગાર સજીવું તો ફૂળી જાઉં તે
 પાછું જ્ઞાનગર્ભિતપણું. આ સ્થિતિ ન હોય, માત્ર શોક ખાતર
 શણગાર છોડાય વચ્ચે અમુક જ-કાળાં પહેરાય, નાત છોડાય,
 વિવાદાદિકમાં જવું છોડાય. આ બધું ન્યાત વ્યવહારને કર્મ-
 બંધનું કારણ ગણી એ છોડતાં નથી પેલા કારણથી છોડે છે.
 ઇચ્છના વિયોગ કે અનિષ્ટના સંયોગથી જે પદાર્થ છોડવો પડે
 તે દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્ય છે. ઇષ્ટ પુત્રના વિયોગે ધોળી કે કાળી
 બાંધે છે આ બધા દુઃખગર્ભિત છે. આ દુઃખગર્ભિત ક્યાં જોડે
 છે ? તે વિચારો. ત્યાગમાં કર્મમાં જે પ્રવૃત્તિ થાય તે દુઃખ-
 ગર્ભિત નથી. નાતમાં નહીં ખાય પણ ઘેર તો લાડવા ખાય છે.
 ઉદ્વેગ તેની નિશાની છે. વિધવાને ૧૫ વરસે ધણીની વાત
 નીકળે તો ઉદ્વેગ વિખવાદ થાય છે. પોતે આપઘાત કરવા તૈયાર
 થાય એવી સ્થિતિજો દોાય ત્યારે તેનું નામ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્ય.
 પદાર્થના લક્ષણને સમજ્યા વગર શબ્દ વાપરનારાઓ
 આથી સામાન્ય સ્થિતિવાળા વૈરાગ્ય થાય તેના ઉપર જે
 આરોપ મુકાય છે તે વિચારો. દુઃખગર્ભિતના લક્ષણને

જનનનું રક્ષણ કરનાર વિનેશ્વર જગત્તન છે કામનું કે પાપ
 કરનાં પાપનાં જનને તે નિવર્તી છે-પાછા દહાવે છે અને એ
 આ રીતે ક્યું તો નષ્ટી કરી જાગવવાનું છે.

અમજીને બોલો. ભગવાન મહાવીરનો છવ વિશ્વભૂતિના ભવમાં જ્યાં બહાર બગીચામાં ફીડા કરી રહ્યો છે. સુવરાજપદવી છે, અને બીજા કુંવરને અંદર જવું છે. એક કુંવર હોય ત્યાં બીજો ન જઈ શકે! એની મા રીસામણાં લઈ બેઠી છે. મારો કુંવરે ર્યાં, જવો, એઈ.એ. પ્રધાને રસ્તો બનાવ્યો. કુંવર જઈ શકે ને મર્યાદા ન લોપાય તેવો રસ્તો કરીએ. પૂર્વે અમજીને અંગે પ્રધાન યતાહતા. શુભ મનુષ્યો સીમાડા ઉપર બોલાવ્યા. ફૂલો, સીમાડાનો રાખ, તૈયારી કરી સરહદ ઉપર આવે છે. રાખએ તૈયારી કરવા માંડી. હું બેઠો છું, તમે કેમ બેઠો છો? સુવરાજ સીમાડે ગયો. કુંવર ગયો એટલે અંગલો ખાત્રી પેલો ચાહે બાજુ ફરી આવ્યો કે કોઈ નથી. અંગલામા નહીં જવાય કારણ કે અંગલાની અંદર કુંવર ગયેલ છે. વિચારે છે કે અહો પ્રપંચમાં નાંખ્યો. મારી આગળ પ્રપંચ ખેડ્યો. અંગલો ખાત્રી કરવાનો રસ્તો કરવો પડ્યો. આ બધાનું કારણ ભોગ વોસિરે વોમિરે. તરત દીલા લીધી. પછી રાખ મનાવવા આવે છે. હાથીના હંતૂશજ નીકળે તે પેસે નહીં. મેં છોડ્યું તે છોડ્યું. તો મહાવીરનો તે વૈરાગ્ય દુઃખગભિંત કરીશું. કેમકે અંગલામાં પેસવાનું ન મળ્યું. મહાનુભાવ! લક્ષણ બણ્યા વગર શબ્દ વાપરતાં આવચેલી વાપરવાની જરૂર છે.

‘મોહગભિંતનું’ રહસ્ય

તેમ મોહગભિંત કેને કહીએ છીએ? બાઈની પાછળ નાનો બાઈ, બાપની પાછળ પુત્રે લીધી હોય તો મોહગભિંત કહીએ છીએ. તેનાથી મોહગભિંત મિથ્યાત્વી હોય. મિથ્યાત્વી

જન્મેલાને અવશ્ય મરણ જ સરણ છે. તેમાં મરણસમયે કોઈ પણ મનુષ્ય રક્ષણ કરનાર નથી. તેથી ધર્મો છવ પ્રજિધાનર્મ-પ્રાર્થન સત્તમાં સમાધિમરણની પ્રાર્થના કરે છે.

સિવાય મોહંગલિંત વૈરાગ્ય હોય નહિ. મોહંગલિંતનું સ્વરૂપ
 બોધ્યા વગર ગુણી મનુષ્યને મિથ્યાત્વી કરાવનાર ધર્મ એ
 છીએ કે નહિ ? કહ્યાણની ઇચ્છા નહિ ને પાપને
 ડર નહિ. માત્ર દુનિયાદારીના ડરથી વિખવાદથી ઉદ્દેગથી
 જે વસ્તુ ઇષ્ટ માને ને છોડ તે દુઃખગલિંત. અનિષ્ટ
 માન્યા પછી દુઃખગલિંતને રહેવાનું સ્થાન નથી. તેમ
 મોહંગલિંતને રહેવાનું સ્થાન મિથ્યાત્વ. મિથ્યાત્વ નથી
 ત્યાં મોહંગલિંત નથી. આપણે મનસ્વિપણે મોહંગલિંત
 કહી ધર્મ એ છીએ તેમ ત્રીજો શ્રેષ્ઠ વૈરાગ્ય જ્ઞાનગલિંત. એટલે
 કર્મચંદ્ર સંચક્રણી લખ્યા હોય તો જ્ઞાનગલિંત કહેવાય તેમ
 નથી. શાસ્ત્રકાર જુદું કહે છે કે આ જન્મળથી છૂટું તો
 કહ્યાણ છે, આ જન્મળને લીધે કર્મને શિર નમાવવું પડે છે
 તેથી તે જન્મળ છોડવી જોઈએ. જેનાથી બાહ્ય જન્મળ છૂટે
 તો કર્મથી છૂટી શકાય માટે બાહ્ય જન્મળ છોડવાની જરૂર
 છે, એવું જેને આગ્યું તે જ્ઞાનગલિંત છે.

દાવાનળમાં ધકેલનારી અને બહાર કાઢનારી
 ઇચ્છાકૃપી ધૂંસરીઓ

મૂળમાં આવે. ઇચ્છા રખડાવનારી છે. તે શકે તો
 જ્ઞાનવૈરાગ્ય આવે. જગતના સર્વ જીવો ઇચ્છાને આધીન બનેલા
 છે. આ જગતમાં ચક્રવર્તી રાજ્ય હોય તો ઇચ્છાનું જ
 સામ્રાજ્ય છે. આ વાત મગજમાં લો ત્યારે જગતના મહાવીર
 મહારાજા હસ્તિનાગ રાજાને ઉપદેશ આવે છે તેનું તર

ભાવિતના દુઃખને બેઠનાર-નઃશ કરનાર હોવાથી ધર્મ સમ્ય-
 નાનું કરનાર કહેવાય છે, કાચ્ય કે પાનસેથી જ તે ધર્મ આ જીવને
 મોક્ષ નહિ મળે એવું આવે છે કે જેથી પાપ આવે જ નહિ. પાપ
 આવે તે દુઃખ આવે.

૧ શાસ્ત્રકાર ના કહે છે ધર્મ-મોક્ષ એ બે
 શરેખર અર્થરૂપ હોય તો તે મોક્ષ જ
 તે કામ; તેનાં કારણ તે અર્થ આત્મીય
 ૨ મ્મ. તેનાં કારણ તે ધર્મ. ધર્મને પુરુષાર્થ
 ૩ તરણ હોય તથી. ધર્મ મોક્ષ સિદ્ધ ન
 ૪ થી ધર્મ પુરુષાર્થ ગણવા તૈયાર નથી
 ૫ મદ્ધાણુ દ્વિસાળમાં ગણતા નથી, કારણ
 ૬ દેશવિરતિ સર્વવિરતિ તથા જનતા નથી.
 ૭ કેવળમોક્ષ અને ધર્મ પુરુષાર્થ જે માનીએ
 ૮ ૧ કારણ તરીકે ધર્મ નામનો પુરુષાર્થ ગણાયો.
 ૯ ની કેટલી અધિકતા માને છે? તીર્થ કરના
 ૧૦ છે કલ્યાણકદ્વારાએ. નહીં તર તીર્થ કર સરખા
 ૧૧ કલ્યાણકનો દિવસ માનીએ છીએ. એવા
 ૧૨ થાય, ધર્મપ્રાપ્તિનાં સાધનો દુર્લભ થાય તે
 ૧૩ જણ જીવનના નાથને મળેલા મોક્ષકલ્યાણક
 ૧૪ વિચારીએ તો દિલ્લીરી થાય, તેમનું વિચારીએ
 ૧૫ ૧ છે. તે ખાતર આઠ દિવસ સુધી દેવતા
 ૧૬ મહોત્સવ કરે. તે શાના? કાળ કર્યો તેનો
 ૧૭ જે અપૂર્વ પદાર્થ મેળવ્યો મોક્ષ નામની
 ૧૮ ની દુર્લભ તે તેમણે મેળવી તેના આનંદનો
 ૧૯ ૨ પર કેટલું ધ્યાન હોવું જોઈએ?
 ૨૦ ધર્મની દ્રવતા, નિર્મોહતા, તે

૧ એવા દેવ ન હોય તો સ્ત્રી-સ્ત્રી
 ૨ ન એવા કયો દેવ મોક્ષી થયેલો
 ૩ મરેલો થયેલો તેને કાણ નાશ કરવા

કરતાં મહાપુરુષને મળેલો મોક્ષ કિંમતી ગણીએ તો
કલ્યાણકને દિવસમાની શકીએ.

મોક્ષ કલ્યાણકની મહત્ત્વતા અને કર્તવ્યતા.

આપણે ત્યાં આનંદના તહેવારો ઉજવાય છે. પણ
અકસોસના તહેવારો ઉજવાતા નથી. હીવાળીના કલ્યાણકને
અંગે આપણે શું કરવાનું છે. સોળ પ્રહર સુધી મંદાવીરના
ભવ્ય ધર્મનું શ્રવણ કરવું. ૪૫ આગમમાં હીવાળી આમ કરવી
તે નહિ મળે. મોક્ષ જતી વખતે છઠ્ઠું કર્યો. સોળ પહોરના
યૌવધ કરી આરાધન કર્યું. આપણે પારંગતમાં નમસ્કાર્યપણું
છે શાશી? નહીં તર હવે આપણે શું? આપણી ખાતર નથી,
ઉત્તમ પદાર્થ ખાતર તેમની આરાધના છે. જો લાખનું
પરશદ્ગણ્ય હતાં 'શાલિભદ્રની કાલિ હોજો' ચોપડામાં લખી
હર્ષજો છીએ. વસ્તુતાએ જિનેશ્વર એ મોક્ષ સાધ્યો, તેવા
કેવળજ્ઞાનીએ છઠ્ઠું કર્યો, તેથી છઠ્ઠી તપસ્યાનું અનુકરણ કર્યું.
કલ્યાણકના તપ જો પ્રકારે. એક મંથ્યાએ; એક રીતિએ. ફલાણી
ભગવાને અઠમ કર્યો તો મારે અઠમ કરવો તે અનુકરણ. એક
કલ્યાણક દોષ તો એકાસાનું ને જો કલ્યાણક દોષ તો આયંજિત,
ત્રણ કલ્યાણક દોષ તો ઉપવાસ તે મંથ્યાએ. હજારો વખત
મોહા ઉપર ઘણું પડ્યું ત્યારે લોકું કપાશે. પણ એક કલ્યાણક
આરાધીએ ને મોક્ષ મળ્યો નહિ તો છીણીનું દ્રવ્યમાં ભગજમાં
લીધું નથી. આ અનાદિની વજની માંડળ છે. દરેક પ્રભુનાં દરેક
ઉત્તમ કાર્યો કરવામાં આવશે તો સાધ્યને પોદાંચી લગીશું તે

ને લીધવાય ! જે તમારી હિતની ભક્તિ છે તે વિદ્યાને કુ
રવે, તેને જે ભક્તિ કામ હોય કાંઈ અસાધ્યથી કુદ્ર અસાધ્ય ત્યાંથી
ને લીધે ને વિવેકને કુદ્ર કરે છે.

દેશનાં પાંચમી

શ્રોતાના બે પ્રકાર તત્ત્વગવેષક અને રસગવેષક

શાસ્ત્રકાર મહારાજ વિજયરત્નશેખરસૂરીશ્વરજી લખ્ય
પ્રાણીઓના ઉપગારને કરતાં થકાં શ્રીપાલ અસ્તિત્વે બનાવતાં
કહે છે કે તત્ત્વમુચ્ચુપાવાળા કોને ગણવા અને રસમુચ્ચુપાવાળા
કોને ગણવા ? આખી કથામાં ઉપાદેય તત્ત્વ કયું ? તેની ઉપર જ
ધ્યાન આપે. કલકત્તા જવા નીકળ્યા છીએ. રસ્તામાં ઘણાં સ્ટેશન
આવે અને દરેક સ્ટેશન વટાવવું પડે પણ કલકત્તાનું લક્ષ્ય તેમ
ચૂકે નહિ. તેમ કથામાં અર્થની કામની તથા રાજ્યની કથા
થાય. દેશકથા, ભક્તકથા, સ્ત્રીકથા પણ થાય. બધું કથામાં
હોય, પણ બધું વચલા સ્ટેશન જેવું ગણે. ટટાર થવાનું
કલકત્તાના સ્ટેશને તેમ બીજી બધી કથા ચાલે તેમાં ઉઠાસીત
ભાવ, જ્યાં તત્ત્વ આવે ત્યાં જ લક્ષ્ય. તત્ત્વની ધારણા કરીને
સાંભળનારા તે તત્ત્વજિજ્ઞાસાવાળા અને બાકીના પ્રાયઃ રસ-
જિજ્ઞાસાવાળા હોય છે. તમારી જોડે ગાડીમાં નાનો ભાઈ બેઠો
હોય તેને કલકત્તા જેટલું તત્ત્વ ન હોય પણ તેને વગલા
સ્ટેશન પર થતી ધમાલ વિગેરે જોવામાં તત્ત્વ હોય. વચમાં
આવતી અર્થાદિકની કથામાં લીન થઈ જવા લાગે ત્યારે સમજાવું
કે આ રસકથાવાળો છે. તે માટે હરિભદ્રસૂરિ કહે છે કે તે
ધર્મકથા હોય તો પણ દુનિયાદારીનું જ દ્રષ્ટાંત આપીને સ્થિર

૧. ઝિનેશ્વર ! તમારો પ્રભાવથી રાજ હોય અને મોદશી સ્થિત
દેવ, દિગ્દિ પામેલા ભાગ કબજાસુ યુદ્ધ, તેમ જ નિર્દોષ પાપ રાજી
કબજા સ્થિત ધર્મના મેં આવય કર્યો છે.

કે પરોણાને પત્તો નથી તેમ આ જીવને પણ જ્યાંસુધી તીર્થંકર મહારાજ ન થયા, તેમણે દેશના ન દીધી, શાસન પ્રવર્તાવ્યું નહિ ત્યાંસુધી જોડે પડેલાં પુણ્ય પાપ એ આત્મા જોડે પડેલા હતા, અને તેથી રીતે પુણ્ય પાપના અને નિર્જરા તથા સંવરનાં કારણો જોડે જ પડેલાં હતાં, ભવ ને મોક્ષનાં કારણો જોડે જ પડેલાં હતાં છતાં અજ્ઞાનના અંધારામાં કંઈ સૂઝે નહિ. આ વાતમાં એક રહસ્ય ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે કે ધર્મ-અધર્મ તીર્થંકરોએ કર્યો નથી. આશ્રવ, સંવર, નિર્જરા, ભવનાં કારણો કે મોક્ષનાં કારણો તીર્થંકરોએ કર્યાં નથી. ત્યારે કોણે કર્યાં ? તો કે અનાદિના છે. તીર્થંકરે કેવળજ્ઞાન થયા પછી કાયદો કર્યો હોય કે હવેથી દિસા કરે તો પાપ લાગશે તેમ તીર્થંકરે કયું નથી. તીર્થંકર પડેલાં પાપ લાગતું ન હતું તેમ છે જ નહિ. હવે દિસા ન કરે તેને દિસાના પાપ ન લાગે તેમ તેમણે કાયદો કર્યો નથી. તીર્થંકરના કદેવાથી, કેવળજ્ઞાનથી અને તેમના હુકમથી વિશાદિકમાં કર્મ લાગ્યાં હોય અને ત્યાગથી કર્મ છૂટી જતાં હોય તેમ બન્યું નથી. દીવાએ ચોર કે પરોણાને આપ્યા નથી. દીવાએ માત્ર ઓળખાવ્યા. અર્થાત્ ચોર અને મહેમાનને દીવાએ ઓળખાવ્યા છે. એમ તીર્થંકરોએ જગતમાં થતું પાપ પુણ્ય આશ્રવ ભંધ સંવર નિર્જરા સંસારનાં કારણો મોક્ષના કારણો માત્ર ઓળખાવ્યાં છે. આ વાત આપણામાં પ્રસિદ્ધ છે. હસ્ય દર્શનો તો એ વાત પ્રસિદ્ધ છે. ત્રિર્ણવળ્લભ તમ, 'વેચનિકદિક્ષા મુદ્ધાવજ્રા ધર્મો' જિનેશ્વરોએ પ્રકૃપ્યો

તે બહુ ! એ તમે ન મળ્યા હોત તો મારો આત્મા દર્મેમાં ફેરવે-ફેરવે અને ફેરવેના આશ્રવ કર્મો દા. સંસારમયુક્તે પડેલા હોત.

રૂપિયાનું મોની હઈ દે તેને મૂખ કેમ ન કહેવો ? આ લાખના મોતીને લાખના મોતી તરીકે મમળે છે તેથી લાખની ચીજને પૈસા પેટે હઈ દે છે આપત્તિ વખતે લોકેક પદાર્થ માટે તેમની લૌકિક દેવાદિની સેવા કરે છતાં દેવાધિદેવની વાસ્તવિક કિંમત મગજમાં રહે તો સમ્યક્ત્વ ન જાય. જવેરી જવેરીપણાથી ગયો નથી પણ લાખનું મોની ગયું. પણ મોક્ષની ક્રિયા પુદ્ગલ ખાતામાં હઈ દીધી તેટલું તુકશાન થયું પણ જેમને મોતીની કિંમત નથી એણે પાણી પેટે મોતી આપ્યું છતાં તેને મૂરખ કહીએ. કારણ કે હૃદયમાં ખજાનરા નથી કે લાખનું આપી દેવું પડે છે. તેમ જિનેશ્વરને મોક્ષ માટે જ માનવાના છ ને ભૂલે તો સમ્યક્ત્વથી ગયો. સંવત્ નિર્જરાની મોક્ષની પ્રાપ્તિ ક્ષાવનાર એ જ છે. પૌદ્ગલિક પદાર્થ માટે તીર્થંકરની સેવા કરે અને સર્વજના સ્વરૂપને ભૂલે તો મિથ્યાત્વમાં જ જાય અમર્યને અને મિથ્યાત્વીઓને પણ આવક્રિયાથી કળાએલા માન્યા થાયી ? સિદ્ધપત્રની ધારણામાં ખામી રહી તેથી. આથી જિનેશ્વરની આરાધના કરનારાઓએ સિદ્ધપદ તરફ લક્ષ્ય રાખવાની જરૂર છે. આથી બીજું સિદ્ધપદ મૂક્યું.

વાહનની જોગવાઈ કરનારા આચાર્યો

અહીંથી ચંદ્ર મંગળનો ઝડ નજીક છે. જવાને ઉત્કંઠા-વાળા છીએ, કેમ અટક્યા છીએ ? પહોંચવાનું સાધન નથી અનિર્ણત મોક્ષનો માર્ગ અને સિદ્ધપત્રું દેખાડ્યું તેના ધોયવાળા થયા પણ એ પગે લુલા ને વાહન નથી. સાચું ચહેર

• સર્વ પ્રાણીઓને દિલકારી ધર્મ ઉદ્ભવ્યો-પ્રરપાયો.
• યાણી મુનિઓ કે જેઓએ તે ધર્મને પ્રવર્તાવ્યો.

સિદ્ધપદની ઉપેક્ષા અસ્થાને છે

આટલા માટે નવપદમાં પ્રથમ અરિહંત પદ નક્કી કર્યું. તિજેરી ન હોય તેમાં માલ ન હોય પછી દીવો કર્યો ચોરને ભગાડ્યો તેમાં શું વળ્યું? દીવાની મહેનત અને ઉત્તમગતો ગદ્યા નકામાં છે. તેમ સિદ્ધપદ ન હોય અને આત્માને સર્વથા કમનોં ક્ષય થતો જ નથી, વીતરાગપદ્યું ટકતું નથી, આવી સ્થિતિ હોય તો તીર્થંકરનો કયો ઉપકાર? તીર્થંકરનો ઉપકાર તો કમંડૂપી ચોર ખસેડ્યાની ગડાદૂરી ઉપર છે. અર્થાત્ તિજેરીમાં સિદ્ધરૂપી માલ હોય તે ઉપર તીર્થંકર મળ્યા, દેશના સાંભળી, શાસન મળ્યું, દાનાદિકમાં તેમના કદા મુજબ પ્રવર્ત્યા. આ ઉપગ્રી એક વાત માની કે મોક્ષ નથી તો ઠગાયા. સિદ્ધને ન માન્યા ને અરિહંતને માન્યા તો ઠગાયા. મોક્ષના માર્ગ માટે અરિહંત માન્યા છે છતાં મોક્ષ ચીજ ન હોય તો ઠગાયા. આથી અભવ્યને હંમેશા ઠગાયા માન્યા છે. ભક્ત અરિહંતની કલ્પિ, જશ, દેવતાની સેવાને ઢોળી એક વખત અરિહંત માનનારો થાય પણ સિદ્ધ ન માને તો અરિહંતને માનનાર છતાં ઠગાય છે. અરિહંતને માનતાં મોક્ષ સિવાય બીજું સાધ્ય રહે તો મિથ્યાત્વ. તમને તરસ-ભૂખ લાગી છે. બીજું મળ્યું અને તેને કહો કે પાણી આપ. એક ખ્યાલા પાણી પેટે આ તમે મોતીની પોટલી આપું. એક રોટલાના ટુકડા અને પાણી પેટે લાખનું મોતી હર્ષ દો છો. સમજો છો છતાં કેમ દો છે? કે મારો બીજો રસ્તો નથી. આ માણસને અંધેરી પદ્મામાંથી ગાવડ નહીં કરીએ. અર્થાત્ પૈશાની ચીજ હર્ષ લાખ

કે અગત્ય નમાગ કહેવાયો સિદ્ધ થયેલા જોવા નથી અને અનિત્ય કહેવાયો અગત્યમાં ક્યતા જોવા નથી. વિતરાગની ક

રૂપિયાનું મોતી દઈ દે તેને મૂળ કંઈ ન કહેવો ? આ લાખના મોતીને લાખના મોતી નરીકે સમજે છે તેથી લાખની ચીજને પેસા પેટે દઈ દે છે આપત્તિ વખતે લોકોકે પદ્ધતિ માટે તેમની લોકિક દેવારિની સેવા કરે છતાં દેવાધિદેવની વાસ્તવિક કિંમત મગજમાં રહે તો સ્વચ્છતા ન જાય અવેરી અવેરીપણથી ગયો નથી પણ લાખનું મોતી ગયું. પણ મોતીની કિંમત પુરૂષ જાનામાં દઈ દીધી તેટલું નુકશાન થયું પણ જેમને મોતીની કિંમત નથી જોયું પાત્તી પેટે મોતી આપ્યું છતાં તેને મૂરખ કહીએ. કારણ કે દૃશ્યમાં જળનરા નથી કે લાખનું આપી દેવું પડે છે. તેમ જિનેશ્વરને મોક્ષ માટે જ માનવાના છે તે બૂઝે તો સ્વચ્છતાથી ગયો. સંવર નિર્જરાની મોક્ષની પ્રાપ્તિ કાવનાર એ જ છે. પૌરુષશક્તિ પદ્ધતિ માટે તીર્થંકરની સેવા કરે અને સ્વચ્છતા સ્વરૂપને બૂઝે તો મિથ્યાત્વમાં જ જાય અભ્યને અને મિથ્યાત્વીઓને પણ બાવકિયાથી કળાએલા માન્યા થાયી ? મિદ્ધપદની ધારણામાં ખામી રહી તેથી. આથી જિનેશ્વરની આરાધના કરનારાઓએ મિદ્ધપદ તરફ લક્ષ્ય રાખવાની જરૂર છે. આથી ખીજું મિદ્ધપદ મૂક્યું.

વાહનની જોગવાઈ કરનારા આચાર્યો

અર્દાથી અંદ્ર મંગળને બદલ નજીક છે. જવાને ઉઠકા-વાળા હીએ, કંઈ અટક્યા હીએ ? પહોંચવાનું સાધન નથી. અર્દાંતે મોક્ષનો માર્ગ અને સિદ્ધપણું દેખાડ્યું તેના ધ્યેયવાળા યથા પણ જો પગે લુલા ને વાહન નથી. સાસું શહેર

તમારા વડે સર્વ પ્રાણીઓને દિતભરી ધર્મ ઉદ્દમઓ-પરપાયો તેમ જ તે બાબતોના મુનિઓ ક'નેઓએ તે ધર્મને પ્રવર્તાવ્યો (પરંપરાથી ફેલાવ્યો)

સારું છે. સડક ચોખ્ખી છે. પણ હુલાને શી રીતે સડકે થઈ
ગામ પહોંચવું ? શહેરની શોભા અને સડકના સાધનરૂપ
વાહન હોય તો જ હુલિયાને સડક અને શહેર કામવું.
આપણે પણ હુલા છીએ. આરિત્રરૂપી બે પગ ખવાઈ ગએલા
છે. જ્ઞાનરૂપી ચક્રવર્તી તેજ પણ ખવાઈ ગએલું છે. તેવા
જ્ઞાનવાળા અને આવા પાંગળાને જિનેશ્વરે શાસનરૂપી સડક
ખતાવી, અને મોક્ષરૂપ નગર ખતાવ્યું. આ બધું ભેઈને શું
પાંગળાએ બગવું ? જેમ જેમ શહેરની શોભાનું વર્ણન કરે
તેમ તેમ પાંગળાને બળતરા વધારે ઘણીના ગુણ જેમ જેમ
આરિત્ર અને જ્ઞાનરૂપી પગ આંખ વગરના જીવો જિનેશ્વરનું
શાસન સિદ્ધતાં સુખ સાંભળે તેમાં રોવાનું મેળવે, એવું
રોવાનું મટાડે કોણ ? ગાડીવાળો અર્થાત્ વાહનવાળો તેમ
જિનેશ્વર મહારાજે મોક્ષની સડક કરી. શાસન એટલે મોક્ષની
સડક, માર્ગ એટલે મોક્ષનાં સાધનો અને તે સડકે સિદ્ધશિલા
ધરી થાય એટલે એની હૃદયરૂપી ધન્ટ બીજે ફરકે. પવનમાં
જેમ ધન્ટ ફરકે તેમ આ ફરકવાવાળો તો તેને જ્ઞાન
અને ક્રિયામાં આંખળો તથા પાંગળો ન કહેવો તો કેવો કહેવો ?
નંદાર બારે સાંભળે છતાં જ્યાં સ્ત્રી છોકરાને દેખ્યા ત્યાં જ્ઞાનમાં
પાંગળો અને બે પગે હુલિયો. જ્ઞાનમાં તત્કાળ પરિણમિ બગરી
જલ્ય અને ક્રિયામાં ધન્ટની પેડે ધણે ધણે અગવિચર થાય.
અને પગ ત્રણેલા દોરડા જેવા હોય તેવાને મડક અને શરદ

હે જિન ! તમારા બહિષ્કાર બાકી આકર રહ્યાં મુક્ત મનને
સંતોષ અને પવનને એવા તમને સતત આનંદ-શાંતિરસને પ્રજ્વળતા
અગ્નિરૂપે છે.

સાંભળીને બળતરા થાય કે બીજું કંઈ થાય? આપણે જ્ઞાનમાં તદ્દન ખમ્મી ગએલા અને કિયામાં પૂરા પ્રમાણમાં ભરાએલા છીએ, માટે મોક્ષનો માર્ગ લાંબો. મોક્ષના મુખ સાંભળીએ અને માર્ગ લાંબો. સાંભળીએ તો બળતરા થાય, એ બધું દાળનાર હોય તો એક જ છે કે જેઓ આચાર્ય પદે સ્થિત છે. ખાટલા માટે અરિહંત મોક્ષપ્રકાશક પ્રથમ પદે, સાધ્ય તરીકે સિદ્ધ મહારાજ બીજા પદે, તેમ ત્રીજા પદે આચાર્ય બિરાજમાન ક્યાં છે. મોક્ષ એ શહેર તરીકે અને અરિહંતનું શાસન સડક તરીકે છે. પરંતુ નીકળનારને કયા ઉપર પ્રથમ લક્ષ આપવું પડે? તો સડક ઉપર પ્રથમ લક્ષ દેવું પડે છે. સડક કરતાં શહેર કિંમતી છે. તેમ અરિહંત કરતાં સિદ્ધ કિંમતી છે. પણ અહીં સિદ્ધ કરતાં અરિહંત ઉપર પહેલું લક્ષ આપવું પડે છે. વાહનની તજવીજ સડકને કિનારે મળે તેમ આ વાહન ક્યાં? જિનેશ્વરના શાસન આગળ ઘરના ઓરડામાં મોટર ન મળે તેમ શ્રી ધન કુટુંબમાં મોક્ષમાર્ગ કે વાહન નહિ મળે માટે સડકને નાકે આવે. જિનેશ્વર શાસનના મોખરે તમે ખડા રહો તો તમને લઈ જનારા વાહનરૂપે આચાર્યો ઉભા છે. શાસનને અંગે આચાર્ય પદની કિંમત કેટલી? શહેર કે સડક મુખ કયારે હે? વાહન મળે તો. આ જીવને પ્રેરણા કરનાર વારંવાર ઉપદેશ કરનાર ઉત્સાહ વધારનાર આચાર્ય ન મળે તો રામન અને સિદ્ધપણું એ બંને નકામા છે. છુલિયાને બેએ બાળનારા છે. જે આચાર્ય ન મળ્યા હોય તો અરિહંતે કહેલો માર્ગ ને સિદ્ધપણું એ બે બળતરા કરાવનાર થાય.

જનનમાં સારજૂત વચન તે જ છે કે-જે શ્રોતાસમૂહને વિશ્વાસ પમાડે. અનાદિ અનન્ત અર્થવાળું તમારું વચન માત્રું છું જેથી અદિ મારી જુદી રિધર છે.

આનુપમ સાધનસ્વરૂપ આચાર્ય ભગવન્તો

ગણધર મહારાજે આપણને કેટલો ઉપકાર કર્યો? અંગોની પૂર્વોની અને શાસ્ત્રોની રચના ન કરી હોત અને સાધુને સત્પ્રવર્તનમાં ન ચલાવ્યા હોત તો, અરિહંતે મોક્ષમાર્ગ બતાવ્યો હોય કે સિદ્ધપણું સમજાવ્યું હોય તો પણ આપણા માટે કામ ન આવત. ગણધર મહારાજે શાસ્ત્ર ગૂંથી આપણને પ્રમાણ ટાળી માર્ગમાં પ્રવર્તાવ્યા એ જે પગ આચાર્યે આપ્યા. તીર્થકે આંખો આપી. આંખોથી સુંદર દેખ્યા છતાં પગ ન મળ્યા હો તો દાવાનળમાં સપડાએતો પાંગળો કઈ દશામાં હોય? નીકળવાનો રસ્તો દેજો છે. બહારની મોજ પોતે જાણે છે છ તે પાંગળાનું થાય શું? જો આચાર્ય ન હોય તો અરિહંતે ઉપદેશ સાંભળી સિદ્ધતું સુખ સાંભળીએ તો બળી નઈરે નાનું રેંકડા જેલું સાધન મળી જાય તો લુલો આંખનો વધ આચાર માને કે રેંકડાનું વધારે આભારીપણું માને? ખરેખ બચાવ્યો રેંકડાએ. તેમ જિનેશ્વર આગળ અને સિદ્ધ આચાર્ય બચાવે તો કઈ ગણતરીમાં નથી, છતાં આપ બચાવનાર કેવળ સૂરીશ્વરજી મહારાજ છે. આથી ત્રીજા પદ શાસ્ત્રક્રાંતિએ અરિહંતના સમાન આરાધવાના કહ્યા. આચાર્ય સિદ્ધ બ્રહ્મ પરમેશ્વરી કેમ? આંખ લુલુપ્તને ઉપગારી છતાં તેને ના બચાવ અને નાનું ચાટું પણ ઉપગારી છે તેમ આચાર્યો જ ન મળ્યા હોત તો તીર્થકેરો થયા કળૂત, સિદ્ધ કળૂત, પણ ગણધર કહી આચાર્યોની પરંપરા આલી ન હોત તો? શાસન સાથે ન

આ જોઈ અનાદિથી આજ પદાર્થોના સુખ માટે પ્રયાન કરી છે
અને તેને કારણે અજ્ઞાત છે કે જો આ માદિ સંગ્રહ ને પાલનમાં
રખવા માટે એ પાલન કરાવેને જાણીએને સવન પાળેને અજાણ છે.

ઉત્તરસ્થાનમાં આવે. વડતું ણીજ નાતું ને વડ કેવડો ? આટલા ણીજમાંથી આવડું ઝાડ શું ? ઝાડની સ્થિતિ ણીજ પુદ્ગલો એકઠા થવાથી થાય છે.

ઝાંખા દીવાથી ઝગમગતો દીવો થઈ શકે છે

ઝાંખા દીવાથી તેજસ્વી દીવો થાય તેમાં કારણો સ્વતંત્ર છે. તેમ ગુરુની ભાવનાની તીવ્રતા કરતાં જો શિષ્યમાં દીક્ષિત થનારમાં અધ્યવસાયની પવિત્રતા થઈ જાય તો ઝાંખા દીવા સમાન આચાર્યથી ઝગમગતા કેવળજ્ઞાનવાળા પણ શિષ્યો થઈ શકે છે. સિંહગિરિ આકાશ લખ્ધિવાળા નહીં, ભદ્રશુભ્રતસૂર આકાશ લખ્ધિવાળા કે વૈકિંચલખ્ધિવાળા નહી. છતાં વજ્રસ્વામી તેમના આલંબને વધેલા છતાં તેમના શિષ્ય આકાશગામિની અને વૈકિંચ લખ્ધિવાળા થયા. આચાર્ય છદ્મસ્થ સરાગી હોય તો પણ તેમને ત્રીજે પદે મોક્ષના હેતુ તરીકે આરાધવાની જરૂર છે. કોડિયુ દીવેટ તેલથી ઝાંખા દીવાના આલંબને દીવો થયો, પણ દોપડો રૂ હોય ઘાગું તેલ હોય તેનો પ્રકાશ કેટલો થાય ? તેમ ઉત્તમ છવો ઉત્તમ પરિણતિવાળા છતાં આચાર્યનું આલંબન ન હો તો દોપડા રૂની માફક એમને એમ પડ્યા રહે માટે આચાર્યની આરાધનાની જરૂર. સરાગી છદ્મસ્થ છતાં આચાર્યની આરાધનાની જરૂર માલમ પડશે. આથી નિદ્રાવૈતે અવિરતિ મિત્યાદિને આરાધનકરવામાં અડચણશું ? આલંબન ન હોતો દીવો કેટલા દીવા પ્રગટ કરે ? ઝાંખાથી રોકડો થશે. મિત્યાદિ અવિરતિ આચાર્ય નામધારી હોય તો આલંબન ન હોતો દીવા સમાન છે. તેમ સરાગી છદ્મસ્થ આચાર્યો ઝાંખા

સંવાદનાં ભાવના સર્વે છવો સુખ-દુઃખથી થતી વેતલો અવિરતે છે પણ ણીજ દેવો તેના મુખને મનનતા નથી.

દીવા સમાન છે. સળગતી દીવેટ છે ત્યાંસુધી જીલ્લ દીવા કરાય છે તેમ આમાં દીપક નામનું સમ્યક્ત્વ માનીએ છીએ અલગ્યપણે માલમ પડેલા જીવથી કેઈ સમ્યક્ત્વ પામ્યો નથી, મોલ પામ્યો નથી. અલગ્ય તરીકે માલમ પડ્યો હોય તેનાથી પરંપરા ચાલે નહીં. શાસ્ત્રમાં આવા અવિરતિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવો આલંબન તરીકે શાસનમાં ચાલી શકે નહિ. સરાગ છદ્મસ્થ જીવો ચાલે, આનુ કારણ શું? આ તો તમે બચાવ કરો છો. જો નરાગ છદ્મસ્થપણું મોક્ષમાર્ગમાં બાધક છે તો અહીં પણ બાધક છે કે નહિ? શંકા બ્યાજબી કરી છે પણ એક જ વાત ધ્યાનમાં લેવાની છે. પુણ ઉપર રહેલો મુસાફર અને અધાગ પાણીમાં તરનારો નીચે નદીમાં ડૂબતાને શું કરે? જેને જેનું આલંબન તે તે સ્થાને હોવું જોઈએ. મોક્ષે જવાનું આલંબન મોક્ષના માર્ગમાં જોઈએ મોક્ષના માર્ગની બહાર રહેલો આલંબન બને નહિ. અહીં વિરતિ અને સમ્યક્ત્વ આવ્યા વગર મોક્ષનું પગથિયું નથી. અવિરતિ સમકિતદ્રષ્ટિ પુણ ઉપર રહેલો લંગડો છે તે સાયકલ ઉપરથી પહેલાને ટેકો દઈ શકે ॥ જેને સ્થાનની અંદર આવવા તરીકે બલે વીતરાગપણું નથી તે આલંબનલાયક થઈ શકે છે. માટે આ મુક્તિથી અને ગૌતમસ્વામીના દર્શનથી કેઈ બબ્બાતમાઓએ તીર્થ'કરના સમાગમ નહીં છતાં તીર્થ'કર નામકર્મ બાંખ્યાં છે. અવિરતિ મિથ્યાત્વના ખાડામાં રહેલો આલંબનીય નથી. અરિહંતે કરેલો ઉપકાર સિદ્ધપદની આરાધના લુલિયાને ત્યારે જ સફળ થાય કે

દંમેશા પોનાને વેણા થોઅ ડુઃખ-સુખાત્મકે જે દિશા તેને પુણસદિત ભવવા વગર જ જીલ્લ દેવા સર્વજ્ઞતાને પારણ કરે છે તે આમર્ષ છે અર્થાત્ તેનું મૂળ શું તે બજુના નથી

જ્યારે આચાર્ય૩પી ગાડી મળે, આપણા આત્માના આ ભવને
 સુધારનાર પ્રબળ સાધન હોય તો તે આચાર્ય જ છે અહીં
 રત્નગોખરસૂરિ કહે છે કે જીવોની બુદ્ધિ એક જ છે કે રૂઝ
 કલાક સંસારચક્રની રમતમાં રસિક આ વાતમાં બધા એક જ
 મત છે અને આ મતમાં ભેદ જ નથી, સુખ જોઈએ, આ
 આ મત-ખહાર કોઈ નથી. રસોડું ખરે ખપોરે એક મત કરે
 છે. સુખ એક જ મત દરેક વખતે રાખે છે ખરે ખપોરે એક
 મત છતાં જાવાલાયક ન જાય ને પથરાને ખટકા ભરે તો
 શું થાય? હાંત ભાંગે ને પેટ ખાડી. તેમ સંસારચક્રમાં
 એક જ મત છે. સુખ સુખ ને સુખ. તેમાં સુખનાં સાધનો લો
 તો હીક પણ તે ન લેતાં દુઃખનાં સાધનો લો તો પેટ ભૂખ્યું
 રહે ને પથરા હાંત ભાંગે. તેમ આચાર્ય સુખનું સાધન. જો
 આચાર્યનું શરણું ન લે તો પરિણામ શું? અહીં મોક્ષ દ્વર
 રહે ને દુર્ગતિમાં રખડવાનું થાય? પણ મનમાં કસી ગયું તે
 ન જામે. શાસ્ત્રકારોએ ચોખ્ખા શખ્દોમાં જણાવ્યું કે કુટુંબાદિક
 રખડાવનાર છે, છતાં ઇદ્રિયોએ સુખ જણાવ્યું તે પ્રત્યક્ષ સુખ
 હેતુનું છે. કેવળજ્ઞાનીનું કહેલું સુખ કળૂલાતું નથી. સામગ્રી
 વળગી રહીએ છીએ. જીવતાને મરેલો માનવો તે મૂળાંગી
 દશા. તેમ કેવળજ્ઞાનીનું માનીએ તો સામગ્રીનું માનવું જોડું
 પડે. કેવળજ્ઞાનીઓએ આત્માને માટે કહ્યું તે બાલે જોડું માય
 પણ સામગ્રીનું જોડું ન પડવું જોઈએ! આપણે ઇદ્રિયોના
 ભેદને કેવળીનાં વચન માનવા તૈયાર થતા નથી. તને મુખ
 ખૂરા પાડનાર સુખની જડ કઈ? માળાએ શરીર માલ ગિરજા

જિવંતના જાનને તેના આગ્રહકને જાણ્યા વગર મનુષ્ય
 કેવળને મરતવનું આપત મયું છે એમ માને છે-પ્રકારે છે.
 જીવંત તે જનન અને પ્રકાશન અત્યંતમુલક છે.

નહીં તેથી તેને જ સાધ્ય ગણે. મૂળ વાતમાં આવીએ
એવું સમ્યક્ત્વ. ૬૯ તૂટી તે આજ્ઞાનમાં તૂટી, સમજે શું ?
તેનો સવાલ ક્યાં છે ? ગામડીયા કાયદામાં શું સમજે ? તેથી
કાયદા વિરુદ્ધ ન વર્તે ના શિક્ષા કરે ખરા ? ગુના રહિત
કાર્યોથી દૂર રહે તો સજાથી બચી જાય. વકીલો, ભેરીસર
ગુનાથી બચે, તો નહીં સમજનારા ગુનાથી બચે તેને શિક્ષા
થતી નથી. તો અવેરી સિવાય બીજા પાસે અવેરાત હોય તે
ફેંકાવી દેવું ? એ અવેરાતમાં શું સમજે ? સમજવાથી ફાયદો
છે તેમાં ના નહીં, પણ અણસમજનો અર્થ એ નથી કે પાપનો
પરિહાર નકામો છે. પાપના પરિહારથી ફાયદો જ છે. શાલિભદ્રનો
જીવ, કયવદાજીનો જીવ બાળક છે. ઢોર ગારનાર એણે શાલિભદ્ર
પણ શામા મેળવ્યું ? દેવતાને ચાકરી કરવી પડે. શ્રેણિકને રિદ્ધિથી
આશ્રય થવું પડ્યું શાથી ? આપણે પુણ્ય મેળવીએ તેમાં
કર્મની વર્ગીલા કેટલી જાણી ? અજ્ઞાનતાનો અર્થ એ નથી કે
ખોટું છોડાતું હોય તે ન છોડવા દેવું. જ્ઞાન મેળવવાની જરૂર
પણ જ્ઞાન જોઈએ એનો અર્થ એ નથી કે જ્ઞાન વગર પુણ્યનું
કર્મ ન કરવું તેમ નહીં. અજ્ઞાનપણે ધર્મના કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ
થઈ હોય તો લાભ જરૂર છે. હવે વિરુદ્ધ ધર્મજી ઉપર આવીએ
વિરુદ્ધ ધર્મજીએ કરેલું ધર્મકાર્ય સદ્ગતિ આપે છે, શ્રીયક
દાખલો લઈએ. કશુભદ્રના નાના ભાઈનો. સંવત્સરીનો કદા
છે. વક્ષા મોટી જોન છે. ભાઈ આજ નવપ્રસરી કર. પર
તૂટી કરી. હમણાં દોઢે જઈ આવીએ, મોરચી થઈ જશે.
સંવત્સરી વખત થયો. આમ કરી જોઈએ ઉપવાસ. પ્રાણ ગયા.

આ બધા ધર્મોમાં પ્રવૃત્તો મામ આદિને અત્યંત આત્માનો મન
નહીં નામે છે. તે મામ દોષ આપેલી પૂર્ણ એવા દેવ-મંત્રીને મનુષ્યને
દેવ નહીં કરે છે.

દેશના સાતમી

શાસ્ત્રકાર મહારાજ આચાર્ય સોમપ્રભસૂરિ લખ્ય જીવોના ઉપકાર માટે ધર્મોપદેશ દેતાં થકાં આગળ જણાવી ગયા કે આ સંસારમાં દરેક જીવ સુખની ઇચ્છા કરે છે. કેાઈપણ જીવ તપાસીએ તો એક જ વસ્તુની ઇચ્છા કરે છે. બીજી ઇચ્છાઓ બનાવટી કે દુનિયાની શીખાયતની છે. દુનિયાની શીખાયત થાય ત્યારે બીજી ઇચ્છાઓ થાય છે. દુન્યવી પદાર્થો તરફ તેવી પ્રવૃત્તિ કરતા નથી. નાના બચ્ચાને મોતીના ઢગલા પર બેસાડ્યો હોય ત્યાં તે મુતર પેશાબાદિક કરે છે. દુનિયાએ જે પદાર્થ માન્યો તે કિંમતીપણાની કિંમતની કૂંક હજી તેને મળી નથી જગતની કૂંકેથી બીજા પદાર્થ તરફ રાગદ્રષ્ટિ થાય છે. સુખનું સાધન જે બાસે તે લેવા તૈયાર, દુઃખનું સાધન છોડવા તૈયાર. ગર્ભમાં બચપણમાં જીવાન કે વૃદ્ધમાં આ એક જ સુખની ઇચ્છા ને દુઃખથી દૂર રહેવું. તો દરેક જીવ સુખ પામી કેમ શકતા નથી? દુઃખથી દૂર કેમ રહી શકતા નથી? ઇચ્છા માત્ર કાર્ય સિદ્ધ કરનાર હોય તો દરેક સુખ પામી જાત પણ ઇચ્છા માન્યથી કાર્યસિદ્ધિ થતી નથી. કારણે મળે તો ઇચ્છા સિદ્ધ થાય. આ વાત ધ્યાનમાં રાખીએ તો નિશ્ચય થશે કે કાર્ય કરનાર માત્ર કારણ. આથી નીતિકારે નિયમ રાખ્યો કે કાર્ય કરનાર વગર બને નહિ.

અને જ્યારે જીવ આ બચસનુકૂળી અનંતા પ્રાણીઓ બચાવવા માટે ને કદ નનુદાનનાં મું મોટો વિચાર હોય.

કરણી કરો અગર ન કરો તો કર્મ લખાએલાં છે. અવિરતિ ટાળો નહિ, વિરતિ કરો નહિ ત્યાંમુઘી અવિરતિનાં કર્મ લલાટે લગાડેલાં છે. પંચેન્દ્રિય હવે પણ સમ્યક્ત્વ મિથ્યાત્વનો વિચાર કોણ કરે છે. હજુ આર્યક્ષેત્રમાં વિચાર હોય પણ આર્યક્ષેત્ર માત્ર જત્રીસ હજારમાં સાડી પચ્ચીસ. આર્યક્ષેત્ર હજારમાં ભાગ કરતાં ઓછા. એટલા ક્ષેત્રમાં વિરતિ અવિરતિ સમ્યક્ત્વ મિથ્યાત્વનો વિચાર આવે ખાટીના ક્ષેત્રમાં વિચારનો અવકાશ નથી. પછી ક્યાંથી લાગી જાય ?

જે જાણતનો વિચાર ઉચ્ચાર પ્રવૃત્તિ નથી છતાં તમે જે નિયમ રાખ્યો. ધીજીએ ન્દાય તેટલું પુણ્ય નિયમ રાખ્યો છે. તમારા હિસાબે અવળું છે. દેવાદાર હોઈ એ, હીધું એટલું ન્દાયા નહિ, પણ ખાટી રહું તેટલું વેકંવાતું. જેમ લાખનું દેવું કર્યું હોય, પંચાનેર હજાર આખી દહએ તો પચ્ચીસ હજારનો ખટકો રચા. નેમ અવિરતિ જેટલી તેનો ખટકો. વિરતિ કરી તેનો બેતક નહિ. વિરતિ એ તો આત્માનો સ્વભાવ હતો ને શઈ ગયો. શરીરે એ ગૃમડા, તેમાં પચ્ચીસ ગૃમડામાં આરામ થયો તે પંચાનેરની વેદના. વેદનાની એન ક્યારે, એક પણ ગૃમડું ન નેંદે ત્યારે. મટયાની મના નથી.

વિરતિ કરો એમાં તો આત્માનો ધર્મ, પણ વિરતિ ન કરો તે ગૃમડાં છે, આ લક્ષ્યમાં હો તો, ન્દાયા એટલું પુણ્ય એમ નહિ જોડાય. પચ્ચીસ ગૃમડાં મટી ગયાં તો હીજારોડર

દેવ, આનન, ધન અને ગુરુઓને મેં પ્રાણી ! જે નું દાનેનાં અર્પિત કરીને મારે અગ્રણ્યનો દાન તો જેઓ કલેવન સમવર્તી નિષા રાજ નહિ ને મેં દેવ કન કરવું કે આપ્ય નેશવદ તને અનુકર દેવ તો મેં દેવ દેવો એ.

પણ રાવું છે. એ તો રાવા માટે જ બેડાયા છે. જેમાં ફરક કેટલો ? બીજે પગે જવામાં જવાવાળો સાંભળે છે. રાવું કકળવું દેખાવમાં છે. પણ આડે પગે ગયો તેવું શું ?

આડે તેટલું રાવો તેમાં તે શું સાંભળે ? એમને તો જેમાંથી કોઈપણ પ્રકારમાં રાવું છે. આડે રાજનામું ઢળેને કે રત્ન લઈને ભજ્યો તેમને તો રાવું એ રજસ્ટડ છે, ત્યારે સરવાળામાં શૂન્ય દેખ્યાં છતાં પ્રવૃત્તિ કેમ થાય છે ? કહો કાળજી રહેતું નથી. સગર ચક્રવર્તી પ્રાદ્યણને શિખામણુ દે છે, સંસાર અનિત્ય છે બધું કહે છે. જે વળતે પ્રાદ્યણ કહે છે કે તારા સાઠ હજાર મર્યા તે વળતે સગર ચક્રવર્તીની શી દશા થાય છે ?

પોતાને ત્યાં આવે તે વળતે ચાલન થઈ શકતું નથી. સ્નેહને હીથે સમજાવમાં શૂન્ય મેલાઈ ગયું. જે સગર ચક્રવર્તી પ્રાદ્યણને શિખામણુ દે છે તે શિખામણુમાં શૂન્ય. સ્નેહથી મેલાયું એ વાત બાઈઓ સારી પેઠે સમજે છે. આ ઘેર આવે કોઈ મજબૂ થયું તે વળતે આ પોક મેલો. જોડેવાળી ચાર જણ પોક મેલવા આવે. દશ મિનિટમાં જોડેવાળી બાંધ થઈ પેલીને સમજાવે, સંસાર અનિત્ય વિગેરે સમજાવે. એમ કરતાં કરતાં પાંચ મર્યા પાળેલા કપાકે શાંત રહે. હવે કોઈ વળતે આને રેડ મજબૂ થયું. ત્યારે તે તેને સમજાવે. પણ એ બાઈ તુરંત જોડેવાળી ગળાય, હજારી ખુદ્દિની ગળાય પણ એવી એકે નથી કે પાંચ, એમને તારે ઘેર હવે ત્યારે કેમ જોડેવાળી હતી ? તેમ

જન. જન કર્મથી ચાલે છે. કર્મનું મળ કપાલો છે સંસાર
જન એકે કોઈને હેડ વાળવાના આવ્યવરી થાય છે.

દયા તે પ્રથમ શબ્દ માત્ર જ્ઞાનની સાધનતા જણાવવા માટે છે. અને તરૂં શબ્દ તે જ્ઞાનથી વિરતિ જ જણાવે છે. તતઃ શબ્દથી વિરતિનું કળ જણાવે છે. ગન્ને વસ્તુનું તત્ત્વ શું? જ્ઞાનસ્ય ફળં વિગ્નિઃ શાસ્ત્રકારો તે જ્ઞાનને જ્ઞાન કહેવા તૈયાર નથી, કારણ કે તરૂં એટલે પદ્માનકાલમાત્રિ જ્ઞાન=કારણ (વિરતિ=કાર્ય ન થાય તો કારણ નકામું છે.

સાધ્ય સિદ્ધિ ન થાય તો તે જ્ઞાન અજ્ઞાન છે

દશવૈકલ્પિક આવશ્યક અને પ્રશમરતિના વાક્યથી જ્ઞાનને કારણ ગાળી કંઈક ધારણા રાળી હતી પણ વિશેષાવશ્યકકાર શ્રી જિનભદ્રગાળી કામાશ્રમાળુ આગળ વધ્યા છે. જ્ઞાનનું કાર્ય ન હોય તે જ્ઞાનને જ્ઞાન ન કહેતાં અજ્ઞાન જ કહેવું. દશવૈકલ્પિક આવશ્યક તથા પ્રશમરતિકારે જ્ઞાનને કારણ ગળ્યું. ત્રણ જગો પર કારણની વાત લખ્યમાં રાળી કાર્યનો ઉદ્ભવ કથંચિત્ થાય તે અપેક્ષાએ જ્ઞાન કહ્યું. ગાળી ચરણન હીંગો ત્યાં જ્ઞાની કહ્યો પણ બે વાક્ય જિનભદ્રગાળી કામાશ્રમાળુ પૂર્વની ગાથા લઈને કળસિદ્ધિ પાવના જાળીને અજાળી કહે છે. પૂર્વમાં રહેલી ગાથા લઈને કહે છે કે જ્યાંથી જ્ઞાનનું કળ આવે નહિ, ત્યાંથી જ્ઞાન તે અજ્ઞાન ગળ્યું. કારક સમ્યક્ત્વવાળાની અપેક્ષાએ દેવક સમ્યક્ત્વ-વાળા ક્રૈષ્ણિક પ્રમુખ મિથ્યાળી છે. એ તથ કાપક ભરે છે પણ કારક કાપક કારના નથી. કારક સમ્યક્ત્વની અપેક્ષાએ દેવક સમ્યક્ત્વવાળા મિથ્યાળી છે. મિથ્યાવાળા આજ્ઞાન ગાળે છે કે એ જિનને વધ ક્ષેપો નો જ્ઞાનદર્શનનો વધ છે જ. કાર્યમાં ગાળી નુંદેવક દેવકાવ નેવી નેને રત્ન ન કહેવાય. બીજા કરનાં કાવ નુંદેવ છે. પાંચજગતના કરનાં અજ્ઞાનશ્રમ એ જુદા છે.

જ્ઞાન નો જ્ઞાન અને મર્તિવિરતિના સુદાગિન તેમ જ્ઞાન દેવ
જ્ઞાન દેવ કહેવાય છે.

સર્વવિરતિરૂપ અશક્તિઆશ્રમમાં ન જાય ત્યાંનુથી દેશવિરતિવાળા અશક્તિઆશ્રમવાળા છે. ત્રણ અન્યકારોએ કારણધ્યાનમાં રાખી જ્ઞાન શબ્દ પણ વાપર્યો. પૂર્વધર મહારાજે કારણની કિંમત તેટલી ન ગણતાં અજ્ઞાન કણું જ્ઞાનનું ફળ નથી તેથી મિથ્યાદષ્ટિ છે અને તેથી અજ્ઞાની છે. કેહારનું અનાજ તેને અંકુરાનું કારણ નૈગમ સંશ્લેષ માને. જાગૃત્સૂત્રવાળો અંકુરો યવાની નજીકમાં દાણો તૈયાર છે ત્યારે અંકુરાનું કારણ દાણો ગણે છે અર્થાત્ જે વખતે અંકુરો યવાની તૈયારી છે તે વખતનું ખીજ તે અંકુરાનું કારણ. તેમ દર્શનકાલિકકાર વિગેરે ત્રણ આચાર્યો કારણપણું માની દૂરનું કારણ માની તેને જ્ઞાન કહે છે. ત્યારે પૂર્વધર મહારાજ દૂર કારણને કારણ ન માનતા કુર્વત રૂપત્વ ખીજમાં કુર્વદ રૂપત્વ હોય તો (એટલે તદ્દન નજીક હોય તો) ખીજને અંકુરાનું કારણ ગણે, ખીજ બધાને અંકુરાનું કારણ ન ગણે. ખીજ વાગ્યું વરસાદ થયો. હવા આવી પંછી અંકુરો યવાની તૈયારીમાં જ કારણ ગણે. પૂર્વધરો જ્યાં ફળ નથી ત્યાં જ્ઞાન માનવા તૈયાર નથી આ જ્ઞાનનું વિવેચન સાંભળી કેટલાકને એમ થશે કે અહીં ચારિત્રને ચિખરે ચડાવ્યું. જ્ઞાનની દશા ચારિત્રના ચાકર તરીકે છે. વિરતિના અણુવર તરીકે જ્ઞાન માત્ર ગણાવ્યું છે. સૂત્રથી સિદ્ધ થએલી વાસ્તવિક અવસ્થાની વાત માનના ખટકો લાગે છે. વિરતિ લોહાના ચણા ચાવવા જેવી કડળ ને નીરસ લાગે છે. મંચમ સામા પૂરે તરવા જેવું દુધ્ધર લાગે છે. તેથી જ્ઞાન માત્રમાં જેઓને કિંમત કરાવવી છે તો જ્ઞાન કેમ ઉઘાડી દો છો? જવાબમાં સાંભળો—

મોક્ષાર્થી સિવાય સાચા સુખનો અર્થો જનનજરમાં કોઈ નથી ધર્મ અમૃત છે. અમૃતનો છિપ્પોત્ર છૂટે દાઢે કરનાર દાનેશ્વરીઓની પ્રમુદાસનમાં જરિયાત છે.

સર્વારાધક જ્ઞાન

શાસ્ત્રકાર જ્ઞાનને સર્વ આરાધક કહે છે. આજે જ્ઞાનનું સર્વ-આરાધકપણું વાસ્તવિક નહિ પણ ઉપચરિત છે. વાસ્તવિક શું છે? દેશવિરાધકપણું. જ્ઞાનવાળો દેશવિરાધક અને ક્રિયાવાળો દેશ-આરાધક, જ્ઞાન અને ક્રિયા બન્ને બરોબર હોય તો સર્વ-આરાધક, એકે ન હોય તો સર્વ-વિરાધક, આ ચાર ભાંગા લશમાં લેવા એકલી ક્રિયાવાળાને જ્યારે દેશ આરાધક ગણ્યા ને એકલા જ્ઞાનવાળાને દેશ-વિરાધક ગણવામાં આવ્યા છે દેશ-આરાધક ને દેશ-વિરાધક શબ્દ ભવ્યારો. જ્ઞાનવાળાને દેશ-આરાધક ન કહ્યો. દેશઆરાધક કહેવું હતું ને? તે કેમ ન કહ્યું? જ્ઞાનવાળો ત્યારે કે એની દ્રષ્ટિએ નથી જનતું તેટલી વિરાધના કરી શકો છું. ગાર આની વિરાધના બને છે તે ઉપર લક્ષ્ય હોય તેથી એકલા જ્ઞાનવાળાને વિરાધક કહ્યો. વિરતિના લશ વગરનાને વિરાધક નહીં એકલી ક્રિયા કરવાવાળાને સર્વનું જ્ઞાન નથી. શું માટે કવિએ આનન્દવરૂપ સંપૂર્ણ સ્થાન આરાધન કયું તે લશ નથી. આટલું કું કું છું. ક્રિયાવાળાને આટલું કું છું ને જ્ઞાનવાળાને આટલું આખું કું છું તે લશ છે, જ્ઞાનવાળાને લશ સંપૂર્ણ પર છે. આટલી મારામાં આછાશ છે, તે જાની માને. કિય સંગ નં પૂર્ણ દ્રષ્ટિએ પાંડાવ્યા નથી. આટલું કું છું તે કવિ ક્રિયાના દેશ માટે સર્વ આરાધકને ઉપચરિત કેમ કયું? દેશ વિરાધક જ્ઞાન કહેવું હતું ને? છતાં ત્યાં દેશ-વિરાધક જ્ઞાન કેમ ન આપાયું? તો અહીં જ્ઞાન કયું લીધું? તે જ્ઞાન લીધું છે, કે જેમાં આચિત્રની નિયંત્રણી મોટી છે. અવ્યા ન કયું છે. અવ્યાપૂર્ણતા વાળ છે એવો જાની લેવાનો છે.

જ્ઞાનના સર્વ આરાધક બનેલી છે એવો કવિની બતાવવાનો હેતુ છે. આટલું કું છું ને.

શાસ્ત્રકારોએ વિરતિવાળાની નિશ્રાએ રહેલા અવિરતિવાળાને વિરતિ ન માની. અવિરતિવાળો હોય ને વિરતિવાળાની નિશ્રાએ રહે તો વિરતિવાળો થઈ જાય એમ નથી પરંતુ અજ્ઞાની જ્ઞાનીની નિશ્રાએ રહે તો જ્ઞાની ખરો. આથી બીજાના આત્મામાં રહેલું જ્ઞાન કામ લાગે છે પણ પોતાના વિરતિ સંયમ ક્રિયા બીજાને કામ લાગતાં નથી. સમકિત પામીએ તે આપણા આત્માના જ્ઞાને કે પારકા આત્માના જ્ઞાને? જિનેશ્વરે જ્ઞાનથી જાણ્યું ને કહ્યું તેને તદ્દક્ષિ માનીએ તો સમકિત. તેમાં જેટલા પદાર્થો જાણીએ તેટલું માનીએ એમ નહિ. જીવ સાક્ષાત્ જોઈએ તો પછી જીવ માને તો સમકિત એવું કથન શાસ્ત્રનું છે જ નહિ, સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપમાં કહ્યું કે અસંખ્યાત પ્રદેશી અત્મા છે, કર્મનો કર્તા, આત્મા નિત્ય છે અને લોકતા છે, મોક્ષ છે અને મોક્ષના સાધન છે તે માન્યું તો સમકિત. કેના જ્ઞાને આ માન્યું? કહે! પડશે કે જિનેશ્વરના જ્ઞાને. જીવને કર્મ કરતો આપણે દેખી શકતા નથી. મોક્ષને અને તેના ઉપાયોને આપણે દેખી શકતા નથી. કેવળી મહારાજે જાણ્યા ને કહ્યા તે આધારે અમે માનીએ તો સમકિતી કહેા ભાદુતી જ્ઞાન. એમ ચારિત્ર માની લઈએ તો ચારિત્રી ખરા? ચારિત્ર આચરણનો વિષય. આચરણ સ્વતઃ થતું જોઈએ. જીવાદિક નિત્યો પ્રત્યે શ્રદ્ધા અને જ્ઞાનનો વિષય ને બીજાથી સાંભળીને સફારી શકાય પણ ચારિત્ર પોતાં જ આચર્યું પડે, જ્ઞાન બીજામાં રહેલું બીજા આત્મામાં કામ કરે નહિ. ચારિત્ર ભાદુતી બીજા નહિ. મિત્રકલ પોતાની જોઈએ. દસ્તાવેજ વકીલ કરી દે પણ મિત્રકલ વકીલ ન આપી દે. એમનાં વચનો વારંવાર સાદ કરેા નો જ્ઞાન થાય પણ ચારિત્ર

અનિત્ય સજ્જાતા સર્વ મનોનંદેષ, નુદ્ધ અને ધર્મ આ જાણ નરેદ માન્યો વિતા છૂટકો જ નથી

પોતે જ આદરે તો થાય. પોતાના આદર્યા વગર ચારિત્ર થઈ શકતું નથી.

સાધનનો સદુપયોગ

દરદીને ઠંડા પદાર્થો વાપરવામાં વાચુ થાય અને ગરમ ખાવામાં લોહી પડે. તેમ કેટલાકને જ્ઞાનની કિંમત ઝોછી કરી તેથી એમાં શું ? એમ કહેનારે લક્ષ્યમાં લેવું કે આંખ સાધન ચીજ છે કે સાધ્ય ચીજ ? કહેવું પડશે કે સાધન. શત્રુ, મિત્ર, લાલ, લીલું, સોનું, પિત્તળ ઝોજખવા તે બધામાં આંખ સાધન છે સાધન હોવાથી કરી નકામી ગણી ? આંખ પદાર્થ માત્રને લાવનારી ચીજ નથી. લાવવાનું કામ હાથ કરશે. તેટલા માત્રથી આખ નકામી ચીજ ન ગણી, આખા જીવનને અંગે આંખ સાધન છતા જરૂરી છે, તેમ જ્ઞાન સાધન છે આંખથી મોતી બાણેને ઠાંકરે બાણે. છતાં મોતી ફેંકી દે ને કાકરે કાઢણીમાં નાંખે તો આંધળો ન હોય તો પણ તેને આંધળો ગણીએ તેમ અહીં જે આત્મા જ્ઞાનરૂપી સાધન પામ્યો ને પછી અવિરત આત્મામાં ભરે નં વિરતિથી છોટે રહે તો દેખતી આંખે દેખીને બેવકૂફી કરનારા આંધળા ગણાય. તેથી જગતના જીવોની અપેક્ષાએ આંખની કિંમત ઝોછી થતી નથી. અવિરતિથી ડગ્તા નથી તેવાનું જ્ઞાન બધે નકામું ગણાય તેટલા માત્રથી જ્ઞાન બીનજરૂરી છે તેમ કહી શકાય નહિ. આંખ સાધન હોવાથી નકામી ન ગણાય તેમ જ્ઞાન સાધન હોવાથી નકામું ન ગણાય. પરંતુ અહીં જે અવિરતિથી નહીં ડરનારા, વિરતિની ઉત્તમતા નહિં બાણનારા ને એવાને જ્ઞાનચક્ષુ બધે નકામી હોય પણ જૈનશાસનમાં તેવું જ્ઞાનચક્ષુનમાન ઉપયોગી ગણ્યું છે. તેટલા માટે દરેક અનુયોગની શરૂઆતમાં જ્ઞાનની બ્યાખા કરવાની

આત્માએ પરમાત્મા જનનું હોય તો સ્વ-સ્વરૂપમાં રમણતા કરવી

પ્રાયિક નિયમિતતા રાખી છે. અને કથનનો નિયમિત નિયમ રાખ્યો છે. તેથી ભદ્રબાહુસ્વામીને પાંચ જ્ઞાનનું નિરૂપણ કરવું પડ્યું છે. બળદ ગાડામાં બેઠાય, ધોંમડું ઊંચું કરે તેથી ખાંધ નાંખી દે. સાંઢ ગાડું દેખી ભાગે તેથી મારો ન ગણાય. જે સૂત્રની વિધિને અનુસરનારા હોય તે વ્યાખ્યા કરવાની રીત પ્રમાણે વર્તે અને કરે તે પરાધીનતા છે એવું અક્ષલવાળો ગણે નહિ. આથી જ્ઞાનનું કથન ને વ્યાખ્યા આવશ્યક નિયુક્તિની ગાથામાં કરવા પડ્યાં.

મોક્ષના પારિણામિક કારણ અને અપેક્ષા કારણનું વ્યવસ્થિત વર્ણન

જેનો જે આત્માના સ્વભાવ ત્રણ માન્યા છે. સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન ને સમ્યક્ચારિત્ર. એ ત્રણેનું આત્માના સ્વભાવ માન્યા છે. તેથી નક્કી થયું કે મોક્ષનું પારિણામી કારણ સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર છે. જ્ઞાન શીલ તપ અને ભાવ એ ચાર પ્રકારનાં ધર્મ છે. તે ચારેને મોક્ષનાં કારણો પણ કહેવાય ખરાં, પણ તે કયા કારણો? પારિણામિક કારણ નહિં પરંતુ અપેક્ષા કારણો. જ્ઞાન મોક્ષનું કારણ છે અને શીલ તપ ભાવ એ મોક્ષનાં કારણ ખરાં પણ પારિણામિક કારણ નહિં ત્યારે શું? અપેક્ષા કારણો છે, પણ પારિણામિક કારણ નથી પારિણામિક કારણ કયું? મારો માત્રનાં પ્રજયતિ એક આવશ્યક બીજી અવશ્યક કિંમત કરે છે મોક્ષ આવશ્યક કિંમત કરનારી આવશ્યકી કર્મ આવશ્યક? સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ને ચારિત્ર આવશ્યક. તે ત્રણ મોક્ષપણે પારિણામિક કારણો બીજા છે. જ્ઞાન, શીલ, તપ, ભાવ તે મોક્ષપણે પારિણામિકી બીજા નથી પરંતુ સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ને ચારિત્ર છે.

આથી દાન, શીલ, તપ, ભાવ તે મોક્ષમાં ન માન્યાં. દાનની લખિષ ભલે દ્વાયિકના ધરની યજ્ઞ તોપણ સાદિ સાંન થાય છે અને માંત કદી દાનાદિક દ્વાયિક લખિષ સાદિ અનંત માની. મુખ્યગદ્યન જ્ઞાન ચારિત્રની દ્વાયિક લખિષ સાદિ અનંત માની. મુખ્યગદ્યન જ્ઞાન ચારિત્ર માદિ અનંતના ભાંગામાં માન્યા છે શીલરૂપ ચારિત્ર ભવના અંતવાશું હોય, પણ વીતરાગરૂપ ચારિત્ર ભવના અંતવાશું નથી. ચારિત્ર એટલે વીતરાગત્વ. વીતરાગત્વને ચારિત્ર ન માનો તો સંજ્ઞવલ્લન કપાય માનવાની જરૂર નથી. સંજ્ઞવલ્લન કપાય વીતરાગત્વનો ઘાત કરે છે. મોક્ષે જનારાઓને સંજ્ઞવલ્લનના ઉદયવાળા માન્યાં છે. સંજ્ઞવલ્લનના ઉદયવાળાને સંજ્ઞવલ્લન જવાથી વીતરાગપણું આવે તે અમન્યાખ્યાની કપાયના અનંત પ્રત્યાખ્યાની કપાયના જવાથી દેશવિરતિ સર્વવિરતિ માનીએ છીએ.

દેશવિરતિ એ બાળવર્ગ

જે દેશવિરતિ મર્વવિરતિનું સાધન છે. દેશવિરતિ એટલે બાળવર્ગ. બાળધોરણ સૂલોમાં છે તે શા માટે? મોટી સૂલોમાં નિશાગમાં ભરતી કરવા માટે. તેમા પાસ થાય તે મોટી નિશાગમાં જાય. સર્વવિરતિ તે પણ વીતરાગતા પામવાનો બાળવર્ગ. જે મુખ્ય વીતરાગપણનાં સાધન હતાં અને છે. વીતરાગપણું સાધ્ય હવું તે ટકે છે. તેથી સિદ્ધોને વીતરાગ કહીશું. સર્વ સિદ્ધોમાં વીતરાગપણું હંમેશ માટેનું છે. પારિણામિક કારણો પારિણામિક કાયારૂપે પરિણામે છે. વીતરાગપણું સર્વકાળ સિદ્ધોમાં રહેવાનું. કેવળજ્ઞાન અને કેવળગદ્યન દ્વાયિકભાવે મર્વદા રહેવાનાં છે. કારણ કે તે કાય-

અનંત ઉપગારીઓએ વસ્તુતઃ ધર્મ અને મોક્ષ એ બે જ પુરુષાર્થ માન્યા છે, અર્થ તથા કામને પુરુષાર્થ માનેશ નથી.

રૂપે પરિણમે છે તેથી જ તે પારિણામિક કારણ છે. સમ્યગ્-
દર્શનાદિ મોક્ષનાં પારિણામિક કારણ છે. જ્ઞાન, શીલ, તપ, ભવ
ચાર કારણ છે તે અપેક્ષાકારણ છે. પારિણામિક કારણો પૈકી
સમ્યગ્દર્શનાદિ ત્રણ કારણ છે, તેમાં પ્રથમ કારણ કયું ખૂલે?
સમ્યગ્ચારિત્ર પ્રથમ ખૂલતું નથી પણ સમ્યગ્દર્શન ખૂલે છે.
સમ્યગ્દર્શનની જેમ સમ્યગ્જ્ઞાન પણ ખૂલતું નથી. પહેલાં
દર્શન ખૂલે. આરાધનામાં જ્ઞાન શબ્દ વાપરીએ છીએ જગતમાં
કેઈપણ ધર્મ તહેવાર વગરનો નથી. દરેક ધર્મ તહેવારવાળા છે.
તે તે દર્શનના તહેવારનું તત્ત્વ ને જૈનધર્મના તહેવારનું
તત્ત્વ જુદું છે. તે તે દર્શનના તહેવારનું તત્ત્વ
જુઓ તો જુગાર, રામ, રામલીલા, રંગ-કીડા, ભોગ-મંગ
ળાનાં દર્શનાદિ. એ લોકોના તહેવારમાંથી એકપણ
તહેવાર સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રને યોગનાર નહિ નીકળે.
આદિ ગ્રાહણ, વૈષ્ણવ, મુસલમાન કેઈ પણ ધર્મના તહેવારો
સમ્યગ્દર્શનાદિના રસ્તે જોડનાર તહેવાર નથી રંગ અને
રામ-લીલામાં લોકોર માનનારાઓ ચારિત્રને ચક્રોળે ચડાવે.
જિનંશ્વરને દેવ માનનારા ચારિત્રને ચક્રોળે ચડાવે તે ન પાડવે.
લુગ્ગો ચાર જેમ ચોરી કરી નીકળે પછી પોતે જ ચોર ચોર કહી
દોષ તેમ આ પીળા ચાંદવા-રૂપમાં મેશનાં ચાંદલાં કરનાર
ચારિત્રનો ચૂંટા કરી નાંખે છે. પોતે શાસનની હેલના કરે ને
પાછળથી શાસનની હેલના થાય છે એમ કહે છે. તે બધા ચાર
જેવા છે. પોતે હિન્દુગીતથી છાયાંગી કાર્તીથી શાસનની
વગેલાવળી કરવી છે. અને અફેર ચાર માફક શાસનની હેલનાની

દ્રવ્યદયા કરતાં બાવદયા અનિર્વિશિષ્ટ છે. દ્રવ્યદયાના બેાગે પણ
બાવદયાનું અવિશિષ્ટ પરમ આત્મવદ છે. બાવદયાના બેાગે દ્રવ્યદયાની
અવિશિષ્ટ એ વિદ્ય નિર્વાણ છે.

શ્રૂમ મારીને વાનો કરવી છે. અહીં શાસનની હેલનાની બૂમો મારનારા શાસનની હેલના કરનારા છે. હેલના કહેનારા જ હેલના કરનારા છે. એક નાનું દષ્ટાન્ત તપાસો. એક ઊકરાના લમ થવાની લેવારી હતી. ઊકરાને વે નથી આવતી એવું એક ડાશીએ કીધું. મેં વે આવે છે એમ ક્યારે કહ્યું હતું? હુમ્મી ઘરડી પાડોશી આમ કદી વિવાહ શકાવે છે તેવી રીતે ધર્મની વાતમાં સુધારકોનાં કષ્ટ ધર્મીઓ સમજતા નથી. જેઓ વિવધા-નંદમાં બ્રહ્માનંદ માની રહ્યા હોય તેવાઓને જૈનદર્શનના સમ્યક્દર્શનાદિ પોષનારા પર્વોનાં કાર્યો ન રૂચે તે સ્વાભાવિક છે પણ જૈન કુળમાં જન્મેલાને સમ્યક્દર્શનાદિ ન રૂચે તેવાને શું કહેવું? જૈનનાં પર્વો ત્રણ રતનનું પોષણ કરનારાં છે. રતનત્રયીના એવનતા કથેયપૂર્વકનો જૈન તહેવાર

એકે પર્વ તહેવાર સમ્યક્દર્શનાદિના કથેય મિવાયનું નથી મોક્ષનું પારિણામિક કારણ એ સમ્યક્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર છે એમાં ત્રણેના કારણ તરીકે જ્ઞાન જરૂરી છે. પદ્મી ચોમાસી સંવત્સરીનું તપ ન કરનારને ગુનેગાર ગણ્યો. તેમ જ્ઞાન પંચમીનું તપ ન કરનારને મહા નિશીથમાં ગુનેગાર ગણ્યો. નાણપંચમી-જ્ઞાનપંચમી વિગેરેમાં તપ ન કરે તે ગુનેગાર શિક્ષાપાત્રને દંડ દેવો જોઈએ. જ્ઞાનના પર્વમાં તપસ્થા ન કરનારને શિક્ષાપાત્ર ઠરાવ્યો. ક્યારે શિક્ષાપાત્ર ઠરાવ્યો હશે? જૈનશાસનના પર્વને ઉત્તમ માન્યા વગર શાસ્ત્રકારથી શિક્ષાપાત્ર કરાવાય ખરો? આ વાત લક્ષમાં લેશે. તો જૈન-શાસ્ત્રકારે જ્ઞાનને કેટલી ઊંચી હદે રાખેલું છે? જ્ઞાનની ઉત્તમતા કેટલી માનેલી છે કે તે માટે નિયત કરેલો દિવસ આટલો બધો

અનાદિ કુઝની પરંપરાનું કારણ અનિષ્ટ સંયોગો છે. મારે અનિષ્ટ સંયોગોની સામે ધસારો કરો.

ઉત્તમ ગણાયો. તો તે દિવસે તપસ્યા ન કરે તો શિક્ષાપાત્ર
પર્વતિથિ અને અપર્વતિથિમાં ફરક શો ?

કેટલાક એવા છે કે આજે ઉપવાસ કરો તો લાભ અને
આવતી કાલે કરે તો શી અડચણ ? ત્રીસે દહાડા સૂર્ય સરળો
હોય છે. એમાં આઠમ ને પાંચમ વળી શી ?, એવીસે કલાક
ઘડિયાળ સરળી ચાલે છે તો ઉધરસનું ખુંખું રાત્રે કેમ કરો
છો ? ત્રીસે દહાડા સરળા તો માંદા માટે ચૌદશ અને અમાસ
ભારે કેમ ગણો છે ? ચાર દહાડા સરળા તો એશીયાજો તે
દહાડે ગમકારો કેમ ગતાવ્યો ? શરીરની પ્રકૃતિમાં વિકાર
કરવામાં કાળ એક વિચિત્ર સાધન છે. શરીરની પ્રકૃતિના વિકારમાં
વળત નિયમ ટાઈમ ને સાધન માનો છે તો પછી જગતના
જનાવમાં શું જો સાધન નથી ? આજે મૃગશિર નક્ષત્ર છે માટે
વરસાદ આવે તો જીવોની ઉત્પત્તિનો પાત્ર નહિ બેઠે. મધ્યાનું
પાણી કેમ સંધ્યાય છે ? ટાંકાં મધ્યામાં કેમ પુલકા મેલાય છે ?
નક્ષત્ર ઉપર તમે આધાર રાખ્યો. ૨૭ નક્ષત્ર સરળાં ગણવાં
નહાં ને ? પાણી ઉપર નક્ષત્ર ઉપર જીવોત્પત્તિ માટે જુદા
નક્ષત્રનું જુદું ક્ષેત્ર કેમ ગણ્યું. તેમ આદી આત્મામાં આયુષ્યને
વાયુની આમયી નિયમે દહાડે ઘણું બાજે થાય છે. માટે
નિયમ પાળવાની જરૂર છે. જેમ આંખે લાલ્લાશ અર્ધ દેાય
તે વળતે તેની છાયામાં નુકસાની છે. વિગ્રહના વર્તનીય છે.
વિગ્રહના નિયમો મોટી દેાય અને તે વિગ્રહના જેટલી
નુકસાન કરશે તે કરતાં નિયમો દિવસે અદ્ય આરંભ મોટું
નુકસાન કરશે. નિયમે દહાડે એક ત્રીકોનાની વિગ્રહના ન
પણ આત્માની મનિ ગમાડનાર થાય છે. નિયમ પાળવ કરતી જ

જોઈએ. તેને અંગે જ્ઞાનપંચમી માટે આજ ટાઈમ પસંદ કર્યો છે. ખૂબ વિચારીને તપાસે. તો પુસ્તકને બંડારમાંથી બહાર કાઢવાનો ટાઈમ આ છે. હવા લીનાશ કાઢવા માટે આ ટાઈમ છે. યુનજ્ઞાન આરાધન કરવા માટે પુસ્તક કાઢો. પૂજન-આરાધન કરી બરોબર પુસ્તક બાંધો. બહુ કામગીરી લાવી જ્ઞાન-આરાધન કરો.

સમ્યગ્જ્ઞાનનો વેગ વધારવા માટે જવાબદારીનું જ્ઞાન નથી

જ્ઞાન આરાધનને અંગે વસ્તુપાત્ર તેજપાત્ર સરખાએ કરાડો. સોનૈયા ખચી જ્ઞાનના ઉદ્ધાર કર્યા. જ્ઞાન સાચવવાનું કેટલું મૂઝવું? માસ્તરના અભાવે તમને છોકરાની કેટલી લાગણી થઈ? તમારી જવાબદારી કઈ વધી છે? તે સમજો જગો જગો પર બોલો છો કે દીક્ષાનો કંઠો વાગ્યો. બાળદીક્ષા હોય તો શાસન ટકે તમારા શબ્દો તમારી જવાબદારી વધારે છે બોલેલા શબ્દો નકામા નથી. પણ એ શબ્દોને અંગે જવાબદારી આવી પડી છે. લોકોના બચ્ચાને દીક્ષિત કરો ને ભવિષ્યમાં હીરા ન બનાવો તો તે જવાબદારી તમારા માથે છે. બાળદીક્ષિતો કર્યા એટલે સાધુ અને શ્રાવક બન્ને શાસનમાં હીરા પાકશે એ હિસાબે દીક્ષિત થયા. સાધનો પૂરા પાડવાની જવાબદારીમાથી તમે નીકળી શકો તેમ નથી એક ગામમાં ૧૫૦ જણનાર હોય તો ફરજિયાત સ્કૂલ ખોલવી પડે. ૬૦૦ સાધુને અંગે સવડ કઈ કરી છે? તમે ઉગ્રમજાં ઓચળ કરો છો. હજારો તમે ખર્ચો છો. પણ દીક્ષા કેમ ભૂલી જવાઈ છે? તમારા છોકરાને પાર્મિક ભણાવવા માટે—
જલ્દે જલ્દે જૈન શાળાઓ છે, પણ સાધુ-સાધ્વીને અંગે શું છે? મુંબઈ, સુરત, અમદાવાદ ગમે તે ગામમાં જુઓ અને તે

લોકોનાર માર્ગની સાધના લોકિકદર્શન વળગી રહો ત્યાંથી નહિ યાવ

ગામવાળાને કહો. દશ વરસની જવાણદારીમાં શું જવાણ આપશે. તમે હીરા કરવાની જવાણદારી લીધી છે તેનો ખ્યાલ તો કરો. શાસનના રાણીને અંગે તે જવાણદારી લેવાની જરૂરી છે. આજકાલ રાંડીરાંડના રૂપિયાની સ્થિતિ કઈ કરે છે? જ્ઞાનની વિરાધના કરતા મટો. જ્ઞાનનો પૈસો જ્ઞાનને રસ્તે ન ખર્ચો તે જ જ્ઞાનની વિરાધના છે. તમારી જોખમદારી યાદ કરો. સ્વતંત્ર મોટર ડ્રાઈવર રાખો તો રૂા. ૧૫૦નો પગાર આપવો પડે. સાધુ માટે પંડિત કોણે રાખ્યા? કોઈ પણ સાધુ આવે તે માટે કઈ સંવેદ કરી? એ માટે શાસ્ત્રકારે પંચમી જ્ઞાનપંચમી કહી તેવી શ્રુતપંચમી કહી છે. તે શ્રુતને આધારે જ શાસન છે. તે તરફ લક્ષ ન જાય તો આરાધન શું ગણવું? દીવાળીથી ગૌતમનું કેવળજ્ઞાન પછી સુધર્માસ્વામી પાટે બેઠા પછી પ્રથમ પર્વ જ્ઞાનપંચમી. તે માટે જ્ઞાનનું લક્ષ્યબિન્દુ બરોબર રહે તે જ્ઞાનપંચમી આજો તહેવાર નક્કી કર્યો. હવે જ્ઞાન કયું? તો કે મનિ-શ્રુત અવધિ મનઃપર્યવ ને કેવળજ્ઞાન. આ પાંચ જ્ઞાનો કલ્પિત નથી. જ્યેષ્ઠકુલ જેવાં કલ્પિત નથી. આ પાંચે ચીજો આત્માના ધર્મરૂપ છે. તેથી તેને રોકનારાં કર્મો માની શકીએ છીએ. માટે પાંચ પ્રકારનું જ્ઞાન વાસ્તવિક ચીજ છે. જ્ઞાનનું વર્ગીકરણ લો. તમારાં સાધનાથી તમને એક જ્ઞાન થાય તે પ્રથમ હૃદયમાં દરેક જીવને જન્મની સાથે સ્વાભાવિક જ્ઞાન કરવાની આત્મા છે. તે મનિજ્ઞાન ઇન્દ્રિયને મનથી થતું જ્ઞાન તે સાદુચ્ચિદ જ્ઞાન-સ્વાભાવિક જ્ઞાન, બીજાં જ્ઞાનાદિ બીજાના અંકેતથી થનારું જ્ઞાન સંકેતથી થતું જ્ઞાન તે શ્રુતજ્ઞાન ઇન્દ્રિય મનથી થતું જ્ઞાન તે આદ્યુચ્ચિદ જ્ઞાન સ્વાભાવિક જ્ઞાન બીજાં

શ્રુતજ્ઞાનના અંગ રૂપની વાળી સિવાય કોઈ પણ આત્મનું જ નથી. સ્વતંત્રતા હાય કે નહીં એટલે નથી.

બીજાના સંકેતથી થનારું જ્ઞાન અગર સંકેતથી થતું જ્ઞાન તે
 શ્રુતજ્ઞાન. ઇન્દ્રિય મનથી થતું જ્ઞાન તે સ્વાભાવિક મતિજ્ઞાન.
 બહારનાં સાધનો વગર ફરતી વસ્તુ જાણે તે અવધિજ્ઞાન. તેમ
 ફર કે નજીક રહેલા મનુષ્યો કે જાનવરના વિચારનું જ્ઞાન તે
 મનઃપર્યાવ જ્ઞાન. ડૂબી કે અડૂબી સર્વ જે જ્ઞાનદ્વારાજે જણાય તે
 કેવળજ્ઞાન. આમ વસ્તુસ્વરૂપે જ્ઞાનના પાંચ વિભાગ પાડ્યા છે.
 આત્મામાં સ્વભાવરૂપે એવાં આ જ્ઞાનો છે. પાંચે જ્ઞાનો દરેક
 મૂળની આદિમાં કહેવાં જ પડે છે. તે જ રીતિએ શ્રી ભદ્રબાહુ-
 સ્વામીજીએ પાંચ જ્ઞાન કહ્યાં છે. હવે તેનું આરાધન કરવા માટે
 દરેકે ઉદ્યમવંત થવું, એ જ જ્ઞાનપંથગી શ્રુતપંથમીનું
 આરાધન છે. હવે આગળ શાસ્ત્રકાર શું જણાવે છે તે અગ્રે વર્તમાન.

જિનેશ્વર મહારાજની મૂર્તિનો અચિંત્ય પ્રભાવ

ભગવાન્ જિનેશ્વર મહારાજના વળતમાં પણ શ્રેણિક મહારાજ સરળા દ્વાયિક સમ્યક્ત્વને ધારણ કરનારાના પુત્ર અભયકુમાર કે જેઓ આખા જૈનવર્ગમાં બુદ્ધિના નિધાન તરીકે પ્રસિદ્ધ છે, તેવા શ્રી અભયકુમારે અનાયજ્યોત્તમાં ઉપજેલા નરને જૈનધર્મ પમાડવા માટે એટલે વીતરાગના શાસનમાં માટે, બીજું પુસ્તક રજોદરણ વગેરે ન મોકલતાં, ભગવાન્ મહાભાદેવજીની મૂર્તિ કેમ મોકલી ? આ ઉપરથી એ વાત તો નિર્નિવાદ સિદ્ધ થાય છે કે જોત્રાન્તરે કાલાંતરે ભુવનાંતરે કે લોકાન્તરે વીતરાગતાનું ધ્યેય ઉત્પન્ન કરનાર અને વીતરાગતાના માર્ગની જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન કરી વીતરાગ ભગવાનના માર્ગને મેળવી આપનાર અપૂર્વ અને અજોડ એવું જો કેઈ પણ સાધન હોય તો તે માત્ર ભગવાન્ જિનેશ્વરમહારાજની મૂર્તિ જ છે.

ભવિષ્યકાળના ઇતિહાસને શોધનારાઓ જો જૈનશાસનનું ધ્યેય-જૈનશાસનની મહત્ત્વા, જૈનશાસનનો પ્રચાર અને જૈનશાસનની જાહેરાતવાટી જાણાવવાને સમર્થ થઈ શકશે તો તે માત્ર ભગવાન્ જિનેશ્વરમહારાજની મૂર્તિઓ અને તેમના મંત્રોને આધારે જ થઈ શકશે.

—આગમોદ્ધારક

